

Detlić

Magazin za ljubitelje divljih ptica u Srbiji

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

11

BROJ

Jul 2016.

U FOKUSU
**VELIKI SOKOLOVI
U SRBIJI**

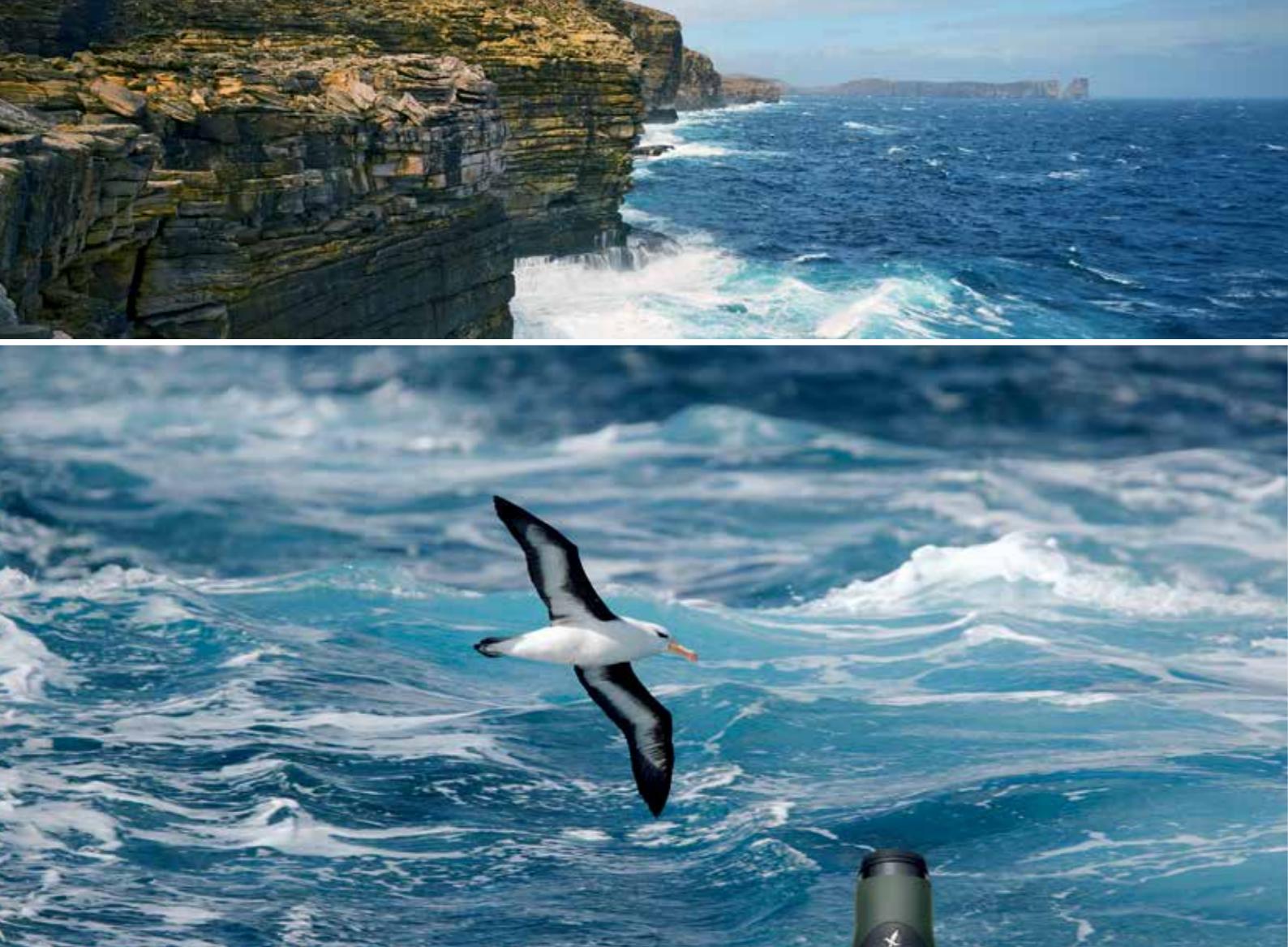
PREDSTAVLJAMO
SLANO KOPOVO

FOTO-REPORTAŽA
SURI ORAO

MERIDIJANI
PTIČARENJE U ŠVEDSKOJ

ISSN 1821-0708

MOŽETE NAĆI NAŠE PROIZVODE ONLINE NA WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM
I KOD EKSKLUZIVNIH I SPECIJALIZOVANIH PRODAVACA

ATX/STX FAMILIJA *DEFINITIVNO* PRAVI IZBOR

Obalske litice obezbeđuju svakom posmatraču ptica iskustvo sa puno uždaha. Jedinstvene morske ptice, kao zovoj ili albatros, ostavljaju vas zadivljene dok posmatrate njihovu elegantnu akrobatiku. Cilj ATX/STX linije iz SWAROVSKI OPTIK je da vam da privilegiju da posmatrate tako retka stvorenja iz neposredne blizine. Ova linija vam omogućava, po prvi put, da menjate performanse teleskopa koristeći razne veličine objektiva. Ako ste posmatrač ptica na obali ili na močvarnom terenu, koristite objektive od 95 mm, sa uvećanjem do 70x, jer će vam dozvoliti da u potpunosti uživate u veličansvenoj lepoti i kristalno jasnoj slici. Ako putujete ili provodite mnogo vremena u terenu, kompaktni objektiv od 65mm je savršen izbor. Uživajte u ovakvim trenucima čak i više – sa SWAROVSKI OPTIK.

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK

Slobodan Ivić

Poštovani čitaoci, uvaženi ornitolozi, dragi saradnici

Zajedno sa svim članovima uredništva, pripremio sam 11. izdanje našeg magazina Detlić. Ovo izdanje, kao i sva prethodna, nisu rezultat samo mog rada i uredništva, nego su i proizvod rada i angažovanosti članova DZPPS-a, simpatizera, kao i brojnih ljubitelja ptica i prirode.

N a godišnjoj Skupštini Društva održanoj 12.12.2015. predstavljen je magazin broj 10 pred prepunom salom Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode u Novom Sadu. Plato i stepenište ispred ovog zdanja bili su premali da se na njemu smeste svi učesnici, a da bismo i ovaj sastanak ovekovečili, kao i sve prethodne sada već tradicionalnom zajedničkom fotografijom. Čak i kada su se prve emotivne reakcije utišale, nakon prelistavanja 10. izdanja, većina čitalaca se pohvalno izjasnila o prethodnom broju magazina. Međutim, ne možemo da živimo od stare slave, pa je u proteklom periodu bilo neophodno ponovo uložiti mnogo rada, motivisati potencijalne autore da svoje impresije sa terena pretoče u tekstove. Takav pristup je u ovog puta urođio plodom. Tekstove naših najvrednijih i najdonanijih autora čitaćete na narednim stranama.

I pre nego što sam započeo da osmišljam identitet 11. izdanja, moja stremljenja i velika želja bili su da naredno izdanje mora da bude još kvalitetnije. Na moje veliko zadovoljstvo, našem timu pridružio se Kalman Moldvai. Zajedničkim snagama osmisili smo novi vizuelni identitet magazina, a on je proistekao pažljivim praćenjem sličnih svetskih magazina, koji u našu redakciju stižu redovno. Takođe, u dizajn ovog broja ugrađena su različita, ali skladna idejna rešenja koja su nam pristizala od naših članova.

Pre nekoliko nedelja, odlazeći na ptičarsko druženje, imao sam priliku da putujem vozom. Užitak putovanja vozom, ne, to ni sam mogao da propustim. Setio sam se studentskih dana i perioda kada sam iz mog malog mesta putovao za Beograd. Kao da se ništa nije promenilo. Oko mene nepoznati saputnici, a ja, stičem utisak da prepoznajem sva ta lica. Kao da je svaki „mesec“ na njihovom licu uklesao po jednu boru. Grafitima iscrtan i ispisan voz, brojna oštećenja, posledice „zuba“ vremena, unutrašnjost neuredna, statromodna... Ne želim da budem sagovornik starijem gospodinu, koji sedi preko puta mene i uporno pokušava da me uključi u svoju priču. Pogled mi luta kroz prozor. Dobro poznat pejzaž. Osećam miris dima i skoro u istom trenutku vidim kako ravnica gori. Gore ostaci biljnih useva. Nažalost, to je uobičajena praksa naših ratar, iako je paljenje kažnjivo po zakonu. Razmišljam, izgovaram poluglasno „da“, a izgovorena reč je rezultat odavno donetog zaključka. Uvek

kada prilike to dozvole, treba delovati preventivno i vrednim ratarsima držati predavanja o zaštiti prirode i životinja. Postavljam sebi pitanje koliko će životinja nastradati u ovom požaru. Vatra će uništiti iovako krhku floru i faunu nadomak velikog grada. Ptice koje su svile svoja gnezda neće uspeti da se izgneze. Bar ne na ovom mestu. Upravo zbog stalnih podmetnutih požara, svakog proleća, ali i jeseni, veliki broj ptica direktno bude ugrožen. Vatra i dim će uticati na ptice da na duži period napuste ovo stanište.

U poslednje vreme u našem regionu, tokom leta, a naročito kada su velike vrućine i sušni periodi, učestali su požari koji su sasvim sigurno elementarna nepogoda koja je pogubna za ptičji svet. Često su zahvaćena ogromna šumska područja koja su stanište od vitalnog značaja za brojne vrste ptica. Pored ekonomskih štete, požari utiču na velike i neplanirane seobe ptica i na gubitak podmlatka, odnosno onih mladih ptica koje nisu stigle da operaju ili nisu bile sposobljene da izbegnu vatrenu stihiju. Stradaju i ptice koje nisu agilne ili nisu prirodno predodređene da brzo napuste određeno stanište. Jedan broj ptica nastrada zvog gustih oblaka dima ili noćne tame koja im nije dala šansu da se snađu u situaciji na koju nisu naviknute. To je nenadoknadiv gubitak.

Voz lagano ulazi u tunel i nastaje potpuni mrak. Uskoro će mi od ovog nekada prelepog predela u mojim mislima ostati samo bleđa slika u kojoj dominiraju brojna ptičja gnezda, a koje sam nekada rado posmatrao kroz prozorska okna voza. Vidim svetlost na kraju tunela. Setih se ljubitelja ptica i prepune terase ispred zgrade Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode. Sve nas je više. Ima nade.

Vratimo se našem magazinu. Želim da vas podsetim da magazin postoji samo zbog Vas. Zato baš Vas pozivam da svojim izveštajima, predlozima i komentarima aktivno uzmete učešće i doprinesete kreiranju našeg narednog izdanja. Budite nam dragi saradnici. Očekujemo vaše priloge, izveštaje, putopise, ali i primedbe na poznatu adresu: magazindetlic@gmail.com

Vaš urednik,

J. Ivić

Foto: Jozef Gergelj

BirdLife EuroBirdwatch16

1-2 OCTOBER 2016

Ptice nikad bliže.

Dodata na naše izlete

ebwserbia@gmail.com
www.pticesrbije.rs

Sadržaj:

ZAŠTITA PTICA

- Neizvesna sudbina vladara neba - *Draženka Rajković*.....6
Značajna područja za ptice i biodiverzitet u Srbiji - *Uroš Pantović*.....8
Playback ili ptičarenje u mraku - *Dragan Simić*.....9

GDE ŽIVE PTICE U SRBIJI?

- Slano kopovo - *Silvija Šimončik*.....10
Limun u letu - *Dragan Simić*.....12
Urbano ptičarenje - *Gordan Pomorišac*.....14

VESTI I REPORTAŽE

- Novosadsko proleće - *Sandra Jovanović*.....17
Balkanski zeleni pojas foto konkurs - *Sandra Jovanović*.....17
Radionica za zaštitu velikih sokolova - *Slobodan Ivić*.....18
Švajcarski ornitolozi u istočnoj Srbiji - *Dimitrije Radišić*.....18
Srećan vam Dan vrabaca - *Milica Radanović*.....19
Eko-radionice za decu u prirodi - *Slobodan Ivić*.....19
DZPPS na novoj adresi, ciljevi isti - *Sandra Jovanović*.....20

ORNITOLOŠKI ASESUARI

- Ptice u duši - *Voislav Vasić*.....22

PRIKAZI

- BELOGLAVI SUP Bratislava Grubača - *Voislav Vasić*.....24
PTICE SRBIJE - Kritički spisak vrsta - *Marko Tucakov*.....25

E-ORNITOLOGIJA

- Prvih 57.000 podataka o pticama na BioRas portalu - *Dimitrije Radišić*.....26

NAFTALIN

- Ornitološki zavod i Rucner - *Voislav Vasić*.....27

ZA POČETNIKE

- Kako da sami proverite i podešite kolimaciju dogleda - *Slobodan Panjković*.....30

FOTOREPORTAŽA

- Suri orao - *Brano Rudić*.....32

MERIDIJANI

- Ptičarenje u Švedskoj - *Katarina Paunović*.....34

CRNA HRONIKA

- Kako stradaju naše ptice? - *Sandra Jovanović*.....38

PTICE I MI

- PrOLEĆEMO 2016. - likovni konkurs za decu - *Milan Ružić*.....39
Spasavanje čuka Rajana - *Marija Devetaković*.....39
Gnezdo grivnaša na terasi u Novom Sadu - *Nemanja Ristić*.....40
Dani taraških roda - *Milica Radanović*.....42

Da li će veliki sokolovi prestati da krstare nebom iznad Srbije?

NEIZVESNA SUDBINA VLADARA NEBA

Draženka Rajković

Završavam ovaj tekst u momentu kada sam se vratio sa višednevnih terenskih istraživanja iz zapadne Srbije, tačnije sa planine Tare. Uprkos velikom broju stena i litica u tom području, kao i prisustvu pet ornitologa, sivi soko nigde nije opažen. I tako iz godine u godinu ne samo na Tari nego i širom Srbije. Zajedno sa terenskim ornitologima iz DZPPS-a tokom 2016. obišao sam masive: Svrliških planina, delove Kučaja, okolinu Novog Pazara i Ribarića, Kopanika, klisuru Resavice, Tisnice, Samokovke i ko zna gde sve nisam bio, ali sivog soko-

la gotovo da nismo nigde videli. Bedna dva-tri posmatranja uglavnom potiču sa poznatih lokacija kakav je, recimo, Đerdap. Posmatranje krškog sokola možemo samo da sanjamo. Naime ova vrsta se (opravdano) smatra iščezlom u Srbiji. U svakodnevnom kontaktu sa drugim posmatračima ptica saznam da i oni imaju gotovo istovetna iskustva širom zemlje.

Već nekoliko godina unazad vodim program praćenja populacije stepskog sokola, tako da znam da je malobrojna populacija u Vojvodini

dovedena blizu ruba nestanka i koliko je zapravo ranjiva. Sve ovo sa tugom i žaljenjem konstatujem budući da u najvećem delu Evrope ptice grabljivice doživljavaju svojevrsno „zlatno doba“ i gde populacije većine vrsta rastu i oporavljaju se, dok naši sokolovi nestaju. Vraćaju se u prošlost. Neki u pedesete i šezdesete. Dobar deo njih u devedesete godine. Tokom 50-ih i 60-ih populacije sokolova i drugih grabljivica širom sveta su neposredno i posredno desetkovali pesticidi predvođeni zloglasnim insekticidom dihilor-difenil-trihloret-

nom (DDT). DDT je počevši od Drugog svetskog rata našao vrlo široku primenu, ali je uglavnom korišćen za suzbijanje „štetočina“ i „pošasti“ širom Evrope i Severne Amerike. Ništa drugačije nije bilo ni u Srbiji. Otkrivanjem štetnosti (gde je sivi soko odigrao jednu od ključnih uloga) i zabranom ovog hemijskog preparata, početkom 70-ih, u čitavom svetu činilo se da će za ptice grabljivice da krene nabolje. I jeste, ali ne svugde. U Srbiji je tokom tragičnih devedesetih godina i zaštita prirode prolazila kroz turbulentan period. Sokolovi su počeli da nestaju sa višekovnih gnezdišta. Interesujući se za ovu temu i istražujući saznali smo da je jedan od glavnih uzroka neposredno i posredno trovanje, kao i ubijanje raznim drugim metodama. „Najzaslužniji“ za mučko ubijanje naših orlova i sokolova su krajnje nesavesni pojedinci, koji se bave poljoprivredom, lovom i odgajanjem golubova.

Prepoznavanje problema iniciralo je niz tekstova, saopštenja za medije, manjih projekata i akcija, da bi 2015. DZPPS krenulo u nešto veću kampanju zaštite preostalih parova i jedinki tri velike vrste sokolova: stepskog, sivog i potencijalno krškog. Sredinom 2015. smo uz materijalnu podršku Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine kroz projekat „Edukacija i dijalog kao ključni instrumenti zaštite velikih sokolova u Srbiji“ sproveli niz aktivnosti koje su se ticale pre svega edukacije i opšte informisanosti raznih interesnih grupa. Organizованo je ukupno pet višečasovnih radionica sa panel diskusijom u isto toliko gradova (Vršac, Novi Sad, Jagodina, Beograd i Čačak). Iako uz skroman odziv ljudstva, na radionicama su učestvovali predstavnici mnogih

interesnih grupa: lovci, odgajivači golubova, odgajivači ptica grabljivica i ljubitelji divljih ptica. Za potrebe radionice štampani su efektni posteri, kao i brošura sa detaljnijim informacijama o sve tri vrste velikih sokolova, ugrožavajućim faktorima, zbog čega i kako pomoći. Iako je tokom radionica i panel diskusija bilo oprečnih mišljenja i stavova učesnici su se na kraju ipak složili u vezi sa nekoliko stvari. Prvo: za nelegalno ubijanje i trovanje krvi su pojedinci i manje organizovane grupe koje ne prezazu ni od vršenja težih kriminalnih dela. Drugo: trebalo bi sprovesti niz aktivnosti kojima bi se utvrdili istinski gubici golubova visokoletača koje svojom aktivnošću uzrokuju sokolovi. Treće: potrebna je prisnija i otvorenijsa saradnja svih zainteresovanih strana, posebno relevantnih državnih organa.

Rekao bih da su za početak, a u odnosu na osetljivost teme, ova saznanja i rezultati sasvim dovoljni. Sad znamo bar šta nam je činiti, s kim imamo posla, gde leži srž, a gde rešenja ove problematike. Treba nastaviti da je ovakve i slične programe. Mi imamo znanje, želju i volju. Ipak, ne zavisi sve od pojedinaca i DZPPS. Potrebno je hitno da se oglase i nadležne institucije koje su do sada bile (uz čast pojedinaca i retkim izuzecima) u najmanju ruku indiferentne kada se govori o konkretnim programima kakvi su, recimo, Nacionalni akcioni planovi za pojedine vrste ili konkretne mere zaštite. Svesni brojnih izazova koji nas čekaju u bližoj budućnosti, marljivo ćemo raditi na oporavku populacija velikih sokolova u Srbiji.

Nadam se da ćemo još dugo, zajedno sa potomcima, ushićeno posmatrati vazdušne bravure majstora letenja.

Foto: Jozef Chavko

Stepski soko *Falco cherrug*

ВЕЛИКИ СОКОЛОВИ СРБИЈЕ

BirdLife International
Radnički savez
Ministarstvo za okoliš i razvoj
Ministarstvo zaštite prirode

Brošura „Veliki sokolovi Srbije“ štampana je krajem 2015. u tiražu od 600 primeraka. Na šesnaest strana A4 formata, predstavljeni su osnovni podaci o krškom, stepskom i sivom sokolu, činioći koji ugrožavaju njihove populacije i mesta gnezdenja, kao i primjeri dobre prakse u zaštiti ovih vrsta. Brošura je našla na topao prijem među zaštitarskom i svekolikom prirodnjačkom populacijom.

Kao dopuna poznavanju ugroženih velikih sokolova u Srbiji, za potrebe edukacije i promocije, izrađen je poster „Veliki sokolovi Srbije“, u tiražu od 1.000 primeraka. Naš član Radislav Mirić svojim originalnim ilustracijama obogatio je ovaj plakat B2 formata.

Pomenuta izdanja upotpunjaju paletu publikacija o pticama, po kojima je DZPPS nadaleko prepoznatljivo.

ZNAČAJNA PODRUČJA ZA PTICE I BIODIVERZITET U SRBIJI

Uroš Pantović

Ptice su se pokazale kao veoma efikasni indikatori raznovrsnosti živog sveta, naročito kada se koriste kao sredstvo za definisanje potencijalnih područja za zaštitu. Program Značajnih područja za ptice i biodiverzitet (IBA – Important Bird and Biodiversity Area) razvio je BirdLife International, organizacija koja predstavlja najveće globalno partnerstvo u zaštiti prirode i vodeći autoritet u zaštiti ptica u svetu. Ovaj program ima za cilj da prepozna, prati i zaštiti globalnu mrežu IBA područja radi zaštite svetskih populacija ptica i drugog živog sveta. Iako je IBA mreža prevashodno definisana i uslovljena bogatstvom faune ptica, zaštitom ovih područja nepobitno se osigurava i dugoročna zaštita velikog broja drugih životinjskih vrsta i biljaka.

Do sada je prepoznato preko 12.000 IBA područja širom sveta, što predstavlja najveću globalnu mrežu za zaštitu biodiverziteta. Svega 40% ovih područja uživa nekakav oblik zakonske zaštite i zaštita preostalih lokaliteta jedan je od najhitnijih globalnih prioriteta u zaštiti prirode. Razumeti zašto jedno područje zavređuje zaštitu je od ključnog značaja u zaštiti prirode. Da bi to bilo moguće, neophodno je analizirati njegov međunarodni značaj u smislu prisustva i bogatstva vrsta koje su u tom području zastupljene tokom cele godine ili sezonski. Planinski masivi Jadovnika, Ozrena i Giljeve, koji se nalaze na jugozapadu naše zemlje, predstavljaju jedna od mnogih pod-

ručja u Srbiji koja su od velikog značaja za očuvanje raznovrsnosti vrsta, staništa i predela, kako u nacionalnim tako i u međunarodnim okvirima. Ova raznovrsna područja mogu podržati visoke nivoje biodiverziteta, naročito onih vrsta koje naseljavaju osetljiva i ugrožena staništa, kao što su klisure i visokoplanske livade i pašnjaci. Osim njihovog nemerljivog značaja u očuvanju biodiverziteta, pomenuta područja lokalnom stanovništvu pružaju veliki broj ekosistemskih usluga, kao što su neodrživo šumarstvo, dostupnost brojnih lekovitih vrsta biljaka, čista pijača voda, ali takođe imaju i znatne potencijale za razvoj stočarstva, sportskog ribolova i raznih oblika ekoturizma. Ova područja, kao i mnoga druga u Srbiji, suočavaju se sa nizom ugrožavajućih činilaca od kojih je nekontrolisano iskorišćavanje prirodnih resursa najuočljivije. Izgradnja hidroelektrana malog kapaciteta, otvaranje kamenoloma, neodrživo šumarstvo zajedno sa krijevolom su velika pretnja po očuvanje diverziteta staništa i vrsta.

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, kao deo partnerstva BirdLife International-a, svake godine sprovodi monitoring IBA područja u Srbiji, kao i istraživanje onih područja koja pokazuju veliki potencijal da budu nominovana kao nova Značajna područja za ptice i biodiverzitet. Istraživanja sprovedena u okviru projekta „Conservation of biodiversity through designation and promotion of new

IBAs in Serbia“ na planinskim masivima Jadovnika, Ozrena i Giljeve ukazala su na prisustvo nekoliko retkih i ugroženih vrsta ptica, kao što su jarebica kamenjarka (*Alectoris graeca*), leštarica (*Bonasia bonasa*), prdavac (*Crex crex*), žutokljuna galica (*Pyrrhocorax graculus*), ali i na mnoštvo vrsta koje imaju nepovoljan status zaštite i čije su globalne populacije u opadanju. Tokom terenskog istraživanja pomenutih područja u 2014. i 2015. godini uspešili smo da prikupimo važne podatke o brojnosti i rasprostranjenju vrsta, koji će imati višestruku primenu, pre svega prilikom buduće revizije postojećih i definisanja novih IBA područja u Srbiji.

Program određivanja IBA predstavlja efikasan metod za dugočvršnu zaštitu ekološki osetljivih područja, gde organizacije civilnog društva koje se bave zaštitom prirode i biodiverziteta imaju ključnu ulogu u prikupljanju, analizi i plasiranju relevantnih naučnih podataka nadležnim državnim i međunarodnim institucijama, naučnoj i opštjoj javnosti. Stečena iskustva prilikom sproveđenja ovog programa u Srbiji pokazala su da je status Značajnih područja za ptice i biodiverzitet dobra polazna osnova za njihovu buduću procenu i zakonsku zaštitu pod domaćim zakonodavstvom.

Foto: Brano Rudić

Foto: Milan Ružić

Foto: Milan Ružić

Žutokljuna galica Pyrrhocorax graculus

PLAYBACK ili ptičarenje u mraku

Dragan Simić

Hladna noć početkom marta, mlađ mesec se jedva nazire kroz gole, ali guste krošnje hrastove šume. Nas dvoje sedimo u kolima parkiranim uz put. Sva četiri žmigavca rade, zbog mogućeg pijanog vozača. Doduše, nije bilo mnogo saobraćaja, ali bismo ipak zabeležili tri do pet automobilu u rasponu od 15 minuta, koliko smo se zadržavali na svakoj tački.

Mali zvučnik na krovu automobila prenosi oglašavanje mužjaka šumske sove (*Strix aluco*) s telefona. Vrlo brzo dobijamo dva odgovora sa suprotnih strana. Smesta zaustavljamo emitovanje da izbegnemo dodatno uznemiravanje, zapisujem da su oba mužjaci, nagađam relativnu udaljenost s koje se javljaju i premeštamo se na sledeću tačku.

Da li vam u ovoj slici nešto bode oči? Neko će reći „ništa“, i u ovom slučaju spremam sam da se složim. Neko drugi bi, opet, mogao da prigovori zbog uznemiravanja teritorijalnih ptica emitovanjem oglašavanja i, u ovom slučaju bih se delimično složio, dok bih se u mnogim drugim situacijama složio u potpunosti.

Šta je to što ovo puštanje oglašavanja ptica (*playback*) čini različitim od ma kog drugog? Iako uživamo u onom što radimo, činimo to ne zbog zabave, već prikupljanja podataka o rasprostranjenosti, izboru staništa i gustini gnezdećih parova sova u cilju izrade prvog nacionalnog i drugog „Evropskog atlasa ptica gnezdarica“. Dok god ne nanosimo štetu pticama (a ta tema ostaje otvorena za diskusiju), smaram opravdanom upotrebu snimaka oglašavanja u svrhu naučnog istraživanja.

Vozim noću kroz šumu... šumska sova nam preleće put! Kočim, emitujem zov, odgovara nam ženka. Pošto se jedino odgovor mužjaka prihvata za potvrdu gnezdilišne teritorije, nastavljamo emitovanje oglašavanja, a ona sada dolazi na granu iznad samih kola da utvrdi odakle se taj mužjak oglašava. Ne mogu da odolim i ne uključim čeonu lampu – kakva prekrasna ptica! Uopšte ne reaguje na svetlo, pa posle nekog vremena odleće na, možda, 15 metara udaljenu granu, pratim je lampom samo da ugledam – par! Sede na istoj grani, jedno do drugog, a onda se i mužjak oglaši. Kada imamo potvrdu para, odmah isključujem zvučnik.

Inače se ne služim emitovanjem oglašavanja u ptičarenju. To mi liči na varanje. I u vreme kada sam se bavio alpinizmom, nisam koristio boltove koji buše stenu i trajno ostaju u njoj, već samo klasične klinove koji se nakon upotrebe izvlače i odnose, ostavljajući stenu kakvom sam je i našao. Ne tvrdim da je to jedini pravi, ili najbolji pristup. To je, jednostavno, bio moj pristup.

Rajnold Mesner je planinarska legenda, između ostalog i zato što je prvi u istoriji bez upotrebe bocu s kiseonikom izšao na svih 14 vrhova viših od 8.000 metara. Njegovo objašnjenje bilo je da je penjanje s bocama varanje, sebe pre svega, jer boce simuliraju atmosferu i količinu kiseonika kakva se sreće na 6.000 metara visine.

Drugom prilikom našli smo se u neugodnoj situaciji. Vrlo brzo nam je odgovorila ženka koja je došla iznad nas da ispita situaciju. A mi nismo prestali emitovanje, nadajući se odgovoru mužjaka. Ženka je bila uznemirena i

Foto: Katarina Paunović

iako protokol ne prihvata odgovor ženke za potvrdu gnezdenja, ubeden sam da je ona svojim prisustvom branila nedaleko gnezdo, dok je mužjak mogao biti u lovnu, negde dalje. Sa pauzama, naše zadržavanje i emitovanje trajalo je 15 minuta i to joj se nije nimalo dopalo. Nije ni meni.

Ipak, emitovanje oglašavanja, naročito noćnih ptica, radi prikupljanja naučnih podataka prihvatljivo je, dok bi ista aktivnost tokom „običnog“ ptičarenja – u mogućim očima – bila varanje. Moj izbor je da radije vrstu ne pronađem, nego da je uznemiravam zovom mužjaka-uljeza na njenoj teritoriji. Ali, kao što sam već rekao, to je moj pristup.

Nakon ovako tvrdog stava, možda ću vas iznenaditi priznanjem da i kod mene postoje izuzeci, te da, iako vrlo retko, možda jednom ili dva puta godišnje, ipak pokušam da neku zagonetku rešim emitovanjem oglašavanja. Jedino opravданje mi je, *playback* je poslednje sredstvo za kojim ću posegnuti, a nikad prvo.

SLANO KOPIVO

Na samo pet kilometara od Novog Bečeja, varošice u ravnom srednjem Banatu, na putu za Kikindu, na- lazi se Specijalni rezervat prirode „Slano Kopovo“. Ono je jedno od poslednjih očuvanih jezera na slatinama Vojvodine, koje je nastalo radom korita Tise i predstavlja njen paleomeandar. Ovakav tip ekosistema sve više nestaje na području cele Panonske nizije, te je Slano Kopovo 2001. godine, Uredbom Vlade Republike Srbije, proglašeno prirodnim dobrom 1. kategorije. Za upravljača je postavljeno Lovačko udruženje „Novi Bečej“. U međunarodnim okvirima, Slano Kopovo je 2004. upisano na listu Ramsarskih područja, a od 1989. predstavlja IBA (Important Bird Areas) područje, odnosno područje od značaja za ptice, kao i IPA (Important Plant Areas) - područje od značaja za biljke.

Kao jedno od najvažnijih i najosobenijih staništa ptica u Srbiji, uz blizinu Tise, otvorenu vodenu površinu i okolini pregledan predeo, Slano Kopovo je izuzetno povoljno za ždralove, patke, guske i šljukarice. Sa značajnim „oazama“ u vidu šumaraka, bitan je punkt za sitne ptice pevačice. Dosadašnjim istraživanjima evidentirane su 203

vrste ptica, a s obzirom da postoje brojni neobjavljeni po- daci, broj vrsta je verovatno i veći. Ovaj specijalni rezervat izuzetno je važno stanište za migratorne vrste ptica kojima predstavlja usputnu stanicu na selidbenom putu iz severne Europe ka Africi. U jesen, na Slanom Kopovu može se videti i do 20.000 ždralova (*Grus grus*) i više hiljada raznih vrsta pataka i gusaka, od kojih poslednjih godina Slano Kopovo redovno posećuju guske crvenovoljke (*Branta ruficollis*) i male lisaste guske (*Anser erythropus*). Ovakvih masovnih okupljanja ždralova nema nigde na jugu Panonske nizije, osim na Slanom Kopovu. Pticama je ovde obeze- đen mir, odsustvo lova i kontrolisano kretanje po atarskim putevima. Neke od retkih vrsta ptica koje su karakteristične za morske obale, kao što su morski žalari (*Charadrius alexandrinus*), sabljarke (*Recurvirostra avosetta*), vlasteli- ce (*Himantopus himantopus*), gnezde se upravo ovde.

Kada je reč o biljkama, na Slanom Kopovu opsta- ju one koje su vrlo specifične, a vezuju se za ekstremno slana zemljisti. Caklenjača (*Salicornia europaea*), vrsta koja je zaštićena zakonom i nalazi se u Crvenoj knjizi flore Srbije, predstavlja jednu od najznačajnijih biljaka sa ovih

prostora, jer raste još samo na Slanom Kopovu. Takođe, ovde raste i veliki broj panonskih endemske vrsta, kao što su panonska jurčica (*Suaeda pannonica*), panonski zvez- zdan (*Aster tripolium subsp. pannonicus*) i mnoge druge.

Ukupna površina rezervata iznosi 976 hektara na kojoj je uspostavljen trostopeni režim zaštite. Zona pr- vog stepena zaštite obuhvata samo jezero Slano Kopovo sa okolnim tršćacima i tzv. Poštino Kopovo. Zona drugog stepena zaštite pokriva pašnjake, suve i vlažne livade, dok treći stepen zaštite uključuje okolne obradive površine. Uz stručno savetovanje biologa, organizovanu zaštitu čuvara

prirode, lovočuvara i poljočuvara, moderno opremljen centar za posetioce, dve visoke i jednu srednju osmatračnicu, a uskoro i jednu nisku, ukapanu, u čarima Slanog Kopova mogu da uživaju svi oni koji prvenstveno vole prirodu. Škole u prirodi, seminari, stručne prakse i istraživanja, tematski kampovi, Festival ždralova - neke su od aktivnosti koje se odvijaju u ovom specijalnom rezervatu prirode tokom cele godine. Dovoljno je skloniti se od gradske buke i vreve na samo jedan dan i zaputiti se u „srce“ Vojvodine, da bi se shvatilo kakva sve bogatstva prirode krije ovo jedinstveno područje.

Foto: Jozef Gergelj

Vuga *Oriolus oriolus*

LIMUN U LETU

Dragan Simić

Akumulacija „Paljuvi“ poznata je ribolovačka i, potpuno nezasluženo, nešto slabije poznata ptičarska destinacija između Uba i Lajkovca. Bilo je potrebno da se Džef Lajt (*Geoff Laight*) iz Britanije doseli u okolinu Ljiga, pa da ovo područje neko počne da obilazi. Lajt je na jezeru zabeležio oko 100 vrsta, a među retkostima, tu je zimus posmatrao i jednog ušatog gnjurca (*Podiceps auritus*).

Prvog junskeg jutra, u pola sedam našao sam se na brani akumulacije „Paljuvi“. Odatle se skoro čitavo, gotovo kilometar i po dugo, jezero dobro vidi. Skeniram niskim brdima okruženu vodu, prvo dvogledom, onda i teleskopom... Dočekuju me obični galebovi (*Larus ridibundus*), ćubasti gnjurci (*Podiceps cristatus*), belobrke (*Chlidonias hybrida*) i obične čigre (*Sterna hirundo*), pa gakovi (*Nycticorax nycticorax*), male bele (*Egretta garzetta*) i sive čaplje (*Ardea cinerea*) i, začudo, samo jedan par plovki gluvara (*Anas platyrhynchos*).

Navikao na panonska vlažna staništa, nisam nizao šta da očekujem, ali neke od ovih vrsta zaista nisam očekivao. U redu, gluvar i ćubasti gnjurci gnezde se na jezeru, a odranije je poznata i kolonija sivih čaplji kojih dvadesetak kilometara odavde, ali ostale ptice me u ovo

doba godine iznenađuju: desetak gakova i upola manje malih belih čaplji sugeriju prisustvo još neotkrivene male gnezdilišne kolonije u blizini.

Galebovi i čigre, iako malobrojni (4 obična galeba i 3 obične čigre), za gnezđenje traže šljunkovite sprudove, od kopnenih grabljivaca zaštićene jarkom punim vode. Moćiće je da se ove dve vrste gnezde zajedno, ali nije poznato da u blizini ima njihovih gnezdilišta. Najzad, ponajmanje sam očekivao belobrke čigre koje za gnezđenje traže bare s lokvanjima čijim plutajućim listovima poveravaju svoje potomstvo. Doslovno, polažu jaja na listove lokvanja. A na jezeru „Paljuvi“ nigde nisam primetio lokvanje.

Dobar asfalt prati zapadnu obalu jezera, mada se nigde ne spušta do vode. Obala je okružena pojasmom mrtvih stabala koja nisu u vodi, ali ih je ubilo podizanje nivoa podzemnih voda. Oko njih se nižu žbunjaci, živice, bašte i livade. Čuju se, ali i pokazuju mali slavuji (*Luscinia megarhynchos*), vuge (*Oriolus oriolus*), obična (*Sylvia communis*) i crnoglava grmuša (*Sylvia atricapilla*), velika (*Parus major*) i dugorepa senica (*Aegithalos caudatus*)... Čujem udaljeno „trrrrr, trrrrrrr“ pa se zapitam, liči mi na grlicu (*Streptopelia turtur*), ali odavno je nisam slušao – može li

Foto: Katarina Paunović

Obična čiga *Sterna hirundo*

biti šta drugo? Ne može. Uskoro je i vidim na vrhu jednog od tih mrtvih stabala.

Asfalt prelazi u dobro nabijen makadam koji se polako udaljava od jezera, teren postaje otvoreniji, unapred su rusi svračci (*Lanius collurio*), velike strnadice (*Milvus calandra*) i sveprisutne vuge, jarkožute s crnim krilima. (Kada sam počinjao da ptičarim, a do tada još nijedan nisam video, pročitao sam u jednom priručniku da su to česte ptice koje se retko viđaju, jer se drže samih vrhova krošnji i zamislio se: zar je moguće da jednu čestu, limunžutu pticu nisam nikad video? A pre dve godine sam u jednom danu video oko 30 – na jezeru Kerkini, pogodio sam vrhunac njihove seobe).

Ne znam može li se putem u krug oko jezera, mada jedan pecaroš mi reče da ne može, ali *Google Earth* sugerije drugačije (na rastanku sam mu poželeo „srećan lov“, on ništa ne odgovori, a ja se zapitah da ga nisam izbaksuzirao? Kaže li se to?). Zato se raspitujem kod lokalnog stručnjaka, jedne bake koja napasa kravu, sve vreme je čvrsto držeći na konopcu, da ne odluta. Već me je zbunjeno gledala kad sam zaustavio kola i uperio teleskop u udaljenu grlicu. Da joj olakšam, i bez pitanja joj pokazujem dvogled i kažem da posmatram ptice. „Ne može, sine, ne može okolo, to je sve zaraslo, niko to ne održava. Ali ovuda dalje, pa 500 m posle čuprije desno, možeš do Lajkovca“.

Sad... ja vozim nizak gradski model. Kakav je put? „Nije gori od ovog“, pitam – a makadam je već ustupio mestu običnom zemljanim putu. „Nije, dobar je put“. Ipak, to je stvar perspektive: ona ne vozi, već vodi kravu i tuda s lakoćom prolazi.

Bila je napola u pravu, oko čuprije će me dočekati nekoliko bara, ujutru sasvim prohodnih – što, nakon pljuska, već ovog popodneva više neće biti – a nakon skretanja, jaruga posred puta, no, ipak prohodna. Iz žbunja se čuje drozd pevač (*Turdus philomelos*), pokazuje još jedan mali slavuj, kosovi (*Turdus merula*), još jedan limunžut u letu, ovaj s hranom u kljunu, nosi je mladuncima. Utom se čuje i prva kukavica (*Cuculus canorus*) ovog jutra.

Bliže prvim kućama ču sresti i crnoglavu travarku (*Saxicola torquatus*), pa se uključiti na put. Samo, da li je odavde Lajkovac levo ili desno? Idem nasumično – desno, pa pred prvom prodavnicom pitam gde je. Po zbunjenim izrazima lica, ispostaviće se – baš u smeru iz kog dolazim. Čujem delice razgovora „ima beogradske tablice“, „aha“,

Obična čiga *Sterna hirundo*

kao da kaže – to objašnjava sve.

Da tu ipak ne bude kraj, u povratku ču uz gradilište nove magistrale sresti sivog svračka (*Lanius minor*), a potom iz vrta vikendice začuti čudno, a nekako poznato oglašavanje. Premećem po umu šta li bi to moglo da... mašim se telefona i, da uporedim, pustim oglašavanje prdavca (*Crex crex*). Bingo! Jes' da ga nisam i video, no tu je felu notorno teško videti. Ja je – baš dok ovo pišem ispod vinjage u dvorištu – po prvi put i slušam!

Foto: Katarina Paunović

Belobrka čiga *Chlidonias hybrida*

Foto: Katarina Paunović

Ćubasti gnjurac *Podiceps cristatus*

Foto: Katarina Paunović

Gak *Nycticorax nycticorax*

URBANO PTIČARENJE

Tekst i fotografije: Gordan Pomorišac

Obična grmuša *Sylvia communis*

Mali slavuj *Luscinia megarhynchos*

Živite u gradu. Nemate kola, ni novca. IBA područja su daleko, a autobusi do okolnih izletišta su retki i pre-puni. Posebno po lepom vremenu. Pa ništa. Osvrnete se oko sebe, obratite pažnju na cvrkut iz krune drveta, na pticu što preleće iznad vas, pa makar se našli u strogom centru grada...

Stanujem u novobeogradskom Bloku 44, urbanoj sredini, ni blizu ni daleko od centra grada. Blok je utemeljen pre tridesetak godina na debelom sloju peska kojim je nasuta odvajkada postojeća močvara. Stambeni deo bloka graniči se sa severa nizom od 7–8 zgrada iz sastava Tržnog centra „Piramida“, velikom robnom kućom, javnom garažom i pijacom, a sa zapada Domom zdravlja iza kojeg je ulica, pa susedni Blok 45. Južno od stambenih zgrada nalaze se: velika livada, zapušteno gradilište akva-parka, o kojem je detaljno bilo reči u Detliću broj 5, za njim nasip za odbranu od poplava, Savski kej koji ćemo, ako se složimo, pomenuti u nekom od narednih brojeva i reka Sava. Sa istoka je opet ulica i susedni Blok 70. Sredinom Bloka 44 u smeru istok – zapad prostire se široko šetalište koje počinje u Bloku 70, završava se u Bloku 45 i povezuje ova tri susedna bloka. Većina okolnih blokova nikla je pre Bloka 44, tako da je sađena drvenasta vegetacija svuda imala dovoljno vremena da se lepo ukorenji i razvije. Sadili su je pretežno radnici Gradskog zelenila, a stanari sami svako po svom poimanju i ukusu, tako da ima svega i svačega. Autohtone vegetacije gotovo da nema, tek poneka prastara topola, ili voćke za koje nije izvesno da li su nikle pre, za vreme, ili odmah posle nasipa. Prizemna vegetacija ionako niče i gde je sejana i gde nije, pa zelenila ima. Ptice između zgrada nalaze sklonište, hranu, poneke zimovalište, ili gnezdište – osnovne uslove svog bitisanja, pa ima srećom, i njih. Dovoljno da se njima ovde bavimo. Pa da krenemo nekim redom:

Ispod našeg balkona okrenutog ka istoku nalazi se parking ograničen drvoredom javora (za hladovinu mornarnim ljubimcima), a između javora i zgrade rastu poneka breza, tamaris, čempres, glog, hrast, crni bor i 4 ukrasna četinara koje je komšija odavno posadio. Na njima se redovno gnezde svrake (*Pica pica*), a gnezdio se i golub grivnaš (*Columba palumbus*), dok ga svrake nisu oterale. Svračja se gnezda razlikuju od drugih po nadstrešnici. Ona služi da se svračići zaštite od sunca, pomalo i od kiše, a naročito od oštrog pogleda grabljivica koje nadleću teren. U tom poslu

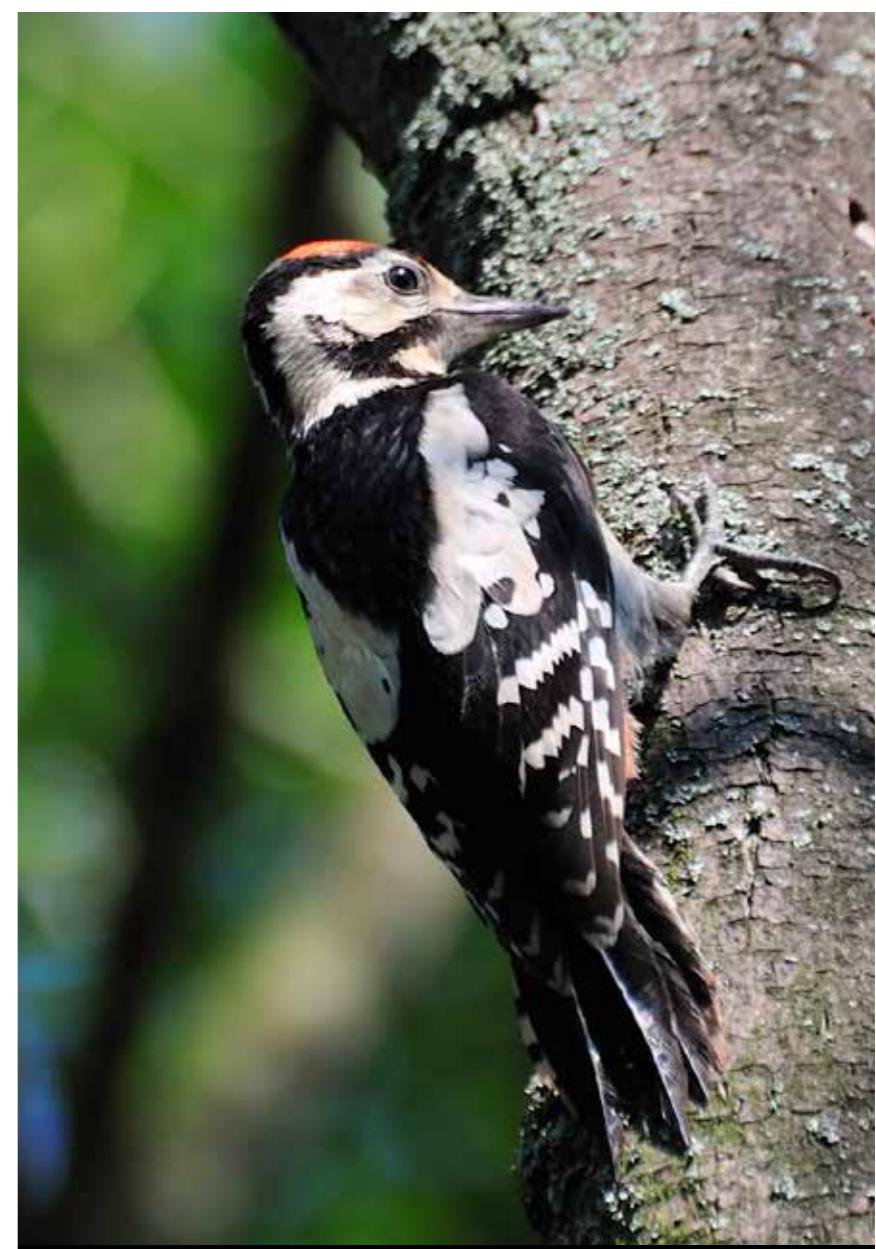
zapaženi su jastreb (*Accipiter gentilis*), svakodnevno i vetruska (*Falco tinnunculus*) koja se gnezdila na jednoj zgradi dalje istočno, oko sredine Bloka 70. Tu negde snimao sam i pupavca (*Upupa epops*), a nešto dalje, oko istočnog kraja Bloka 70, sivog svračka (*Lanius minor*), zelenu žunu (*Picus viridis*) koju sam sretao i na drugim mestima u okviru ovde opisanog područja, gugutku (*Streptopelia decaocto*), kao i velikog detlića (*Dendrocopos major*). Severno uz zgradu, siva muharica (*Muscicapa striata*) kupi mušice uz neku, poodavno posaćenu pužavicu koja se vere do šestog sprata, a na platanu, malo južnije od našeg balkona, gnezdi se vrana (*Corvus cornix*), pa mi vrančići koji precenjuju svoje letačke sposobnosti svakog leta stvaraju nevolje da ih ostavim na staranje roditeljima, a spasem od mačaka. Svačije mačke i ni-

čiji psi takođe su redovni činioци faune Bloka. Pojavi se i kuna zlatica (*Martes martes*) koju vrane proganjaju gore nego vetrusku, a ježevi (*Erinaceus roumanicus*) krajem leta redovno izlaze porodično u večernju šetnju.

Uz stambenu zgradu preko puta, sa njene južne strane, kao i uz većinu drugih u Bloku, nalaze se skloništa. Unutra su iznajmljene prostorije za skladišta, teretane itd, ali su po vojnim propisima delimično zatrpana zemljom i zabašurena žbunjem (pirakanata, tamaris, žutika, mahonija) iz kojeg proviruje poneko drvo: judić, jasen, čak i platan. Svrsi jedva da su služila i kad je trebalo, ali služe pticama. Na grmu najbližem skloništu nalazio sam: kosa (*Turdus merula*) u paru, malog drozda (*Turdus iliacus*), drozda pevača (*Turdus philomelos*), crvendača (*Erythacus rubecula*)... Tu u velikom broju zimuje drozd borovnjak (*Turdus pilaris*), a u manjem severna zeba (*Fringilla montifringilla*), zelentarka (*Carduelis chloris*) i češljugar (*Carduelis carduelis*) koji se zimi viđaju i drugde po bloku, a leti ih nema, jer imaju pametnija posla. Jata poljskih vrabaca (*Passer montanus*), pokućara (*Passer domesticus*), ili mešana, viđaju se ovde i drugde tokom čitave godine, kao i velike senice (*Parus major*), a grmuša čavrljanka (*Sylvia curruca*) peva leti iz svec glasa sa nekog jedva malo istaknutijeg položaja.

Na šetalištu su drvoredi. Platan, javori... Na njima zimi dežuraju drozdovi pre nego što im se spuštanje na grmlje pirakante učini dovoljno bezbednim, grivnaši kad god im je zgodno, s jeseni češljugari opsedaju sazrele loptice sa semenkama platana, a na platanima se malo zapadnije, blizu Doma zdravlja, legu gačci (*Corvus frugilegus*). Ovo je jedina kolonija gačaca u Bloku 44, a zapadnije, uz šetalište u Bloku 45, ima ih još nekoliko. Svuda sa desetak i više gnezda. Gnezdio se u Bloku 45 i kobac (*Accipiter nisus*). Bezuspšeno, verovatno uznemiravan od vrana (od ljudi?), a zanoće i velika jata čavki (*Corvus monedula*) koje se inače viđaju u manjim grupama. Tamo i u Bloku 70 legu se i noćivaju i vrane, a kobac vreba sa nekog drveta, ili se munjevitvo provlači kroz granje u poteri za sitnim pticama svuda oko šetališta.

Duž susedne zgrade, južno od šetališta je niz zimzelene drveća: tisa, kedrova, tuja, izmešanih sa ponekom smrčom, javrom, brezom, tamarisom... Ispod tamarisa, u busenu suve trave pronašao sam carića (*Troglodytes troglodytes*) i jedno od nekoliko gnezda koje ova ptica pra-

Seoski detlić *Dendrocopos syriacus*

vi za razne namene. Bliže, na nekom grmu, bio je kraljić (*Regulus regulus*), u krošnji kedra obična zeba (*Fringilla coelebs*), običan zviždak (*Phylloscopus collybita*), mali slavuj (*Luscinia megarhynchos*), svi viđani i drugde. Sa strehe te zgrade (i nekih drugih) otpala je drvena opšivka. Tu okolnost korište vrapci i čvorci (*Sturnus vulgaris*) za smeštaj svojih gnezda, a možda i crna crvenrepka (*Phoenicurus ochruros*) koja se viđa na krovu i svuda između zgrada, a sigurno se gnezdila u okviru akva-parka. Jelovu senicu (*Parus ater*) zabeležio sam na tisi uz samu zgradu i u lepoj sastojini crnog bora uz susednu ka zapadu, a na judiću, uz pešačku stazu između zgrade i livade, redovno sam, uz velike, viđao plave senice (*Parus caeruleus*) koje se semenjem ovog drveta preko zime hrane. Dugorepe senice (*Aegithalos caudatus*) se hrane,

Pupavac *Upupa epops*

lutajući od drveta do drveta i ne zna se kad i gde mogu da vas iznenade.

Po livadi se, svako u svoje doba, hrane gačci, svrake, vrane, mnoštvo divljih golubova (*Columba livia f. domestica*), među njima često i poneki beogradski visokoletač, obeležen prstenom koji jasno kazuje gde mu je zaboravljena kuća. Sa njima su i grivnaši i čvorci koji čuče i na obližnjim samoniklim topolama. Na topolama se može videti veliki detlič kojega ima svuda, nešto ređe seoski detlič (*Dendrocopos syriacus*) i još ređe (samo s proleća) i crnovrata muharica (*Ficedula hypoleuca*), snimljena i bliže zgradama u Bloku.

Na ogradi blizu zapuštenog gradilišta snimio sam konopljkarku (*Carduelis cannabina*) i rusog svračka (*Lanius collurio*), po živicama tokom leta crnoglavu (*Sylvia atricapilla*) i običnu grmušu (*Sylvia communis*), dalje prema Bloku

Severna zeba *Fringilla montifringilla*

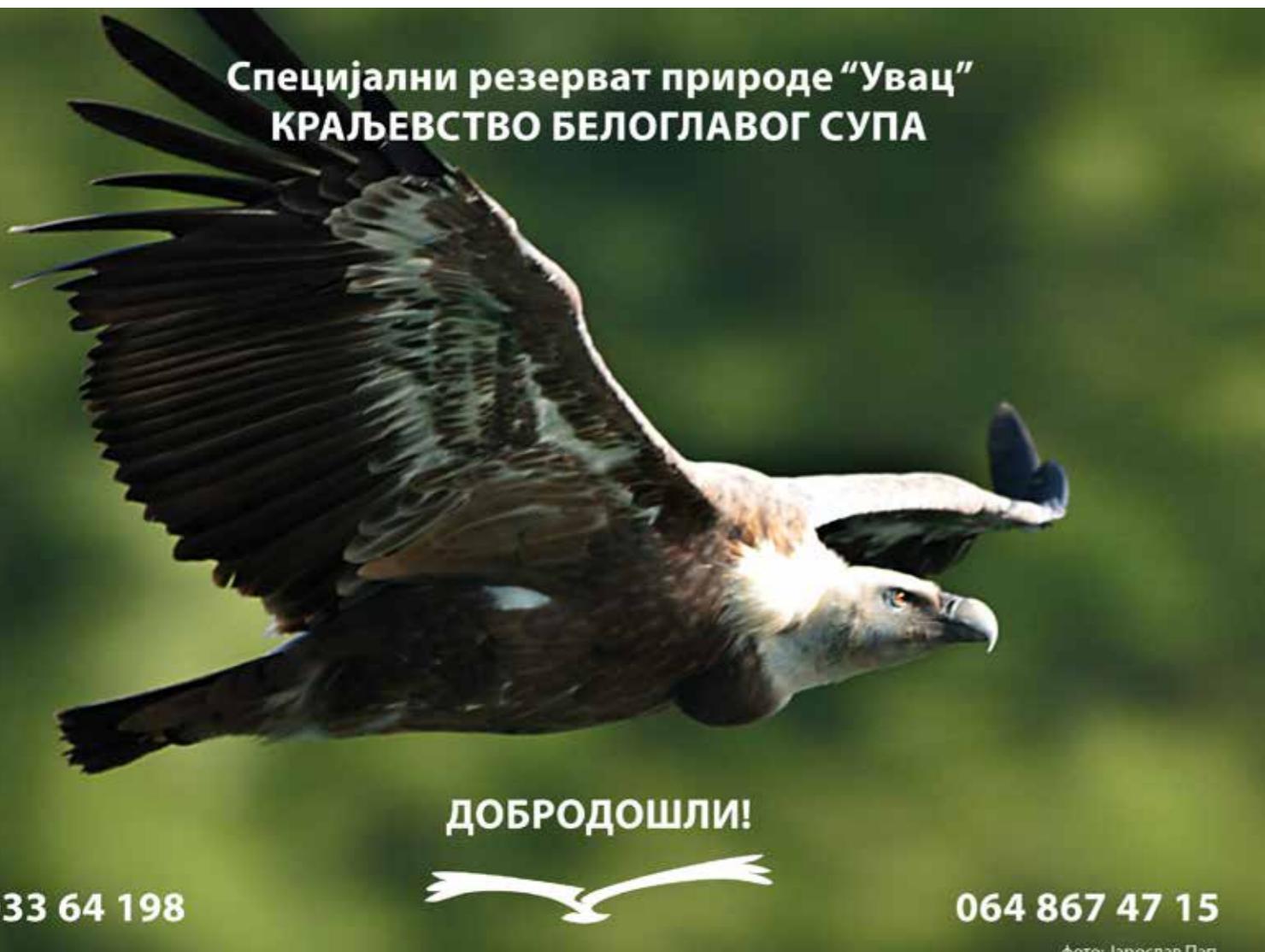

Zelentarka *Carduelis chloris*

45 (i Bloku 70) zimi batokljuna (*Coccothraustes coccotraustes*), čižka (*Carduelis spinus*) na skoro svakoj brezi, a oko kontejnera, osim korvida, vrabaca i golubova, i obične galebove (*Larus ridibundus*)... U rano proleće bi se poneko obližnje drvo osulo žutaricama (*Serinus serinus*) da izgleda kao rascvetala mimoza, a mnoge od njih hrane se po okolini tlu.

Kad se ovome dodaju ptice koje sam, osim po menutih grabljivica, zapazio u letu iznad Bloka: bela roda (*Ciconia ciconia*), gak (*Nycticorax nycticorax*), divlja guska (*Anser anser*), seoska lasta (*Hirundo rustica*), crna čiopa (*Apus apus*), stižemo do više od 50 zabeleženih vrsta, tj. 53 ako neku nisam smetnuo s uma. Rukovođen (sopstvenim) pravilom da ono što nisam snimio ne pominjem da sam video, za svaku ovde pomenutu vrstu imam snimak načinjen na licu mesta (neki su u prilogu) kojim se može dokazati kako za pticama ne mora baš da se ide daleko. Jedino što se ovakav, nekoliko godina takožen spisak, u pogodnim stanjima može nakupiti za dva-tri dana.

Специјални резерват природе "Увац" КРАЉЕВСТВО БЕЛОГЛАВОГ СУПА

ДОБРОДОШЛИ!

033 64 198

064 867 47 15

фото: Јарослав Пап

Novosadsko proleće

Sandra Jovanović

Sada već po tradiciji, Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije je svoj rad predstavilo sugrađanima na 26. „Novosadskom proleću“, od 15. do 19. marta na SPENS-u u Novom Sadu. „Novosadsko proleće“ uspešno organizuje udruženje građana „Pokret gorana Novog Sada“. Ova manifestacija okupila je više od 230 izlagачa, ali i preko 70.000 posetilaca za pet dana koliko je trajala. Izuzetno nam je draga što sve veći broj ljudi zna i prati rad Društva. Oni malobrojni koji nisu bili upućeni, prijatno su se iznanadili našim dostignućima. Nastavićemo da posećujemo „Novosadsko proleće“, ali i „Novosadsku jesen“, kako bismo kroz razgovor i upoznavanje građana sa pticama i izazovima za njihovu zaštitu, stvorili širok front saradnika. Vidimo se krajem oktobra na SPENS-u.

Foto: Željko Popov

Foto konkurs „Balkanski zeleni pojас 2016“

Sandra Jovanović

DZPPS, u saradnji sa EuroNaturom iz Nemačke, organizuje fotografsko takmičenje „Balkanskog zelenog pojasa“. Prirodu „Balkanskog zelenog pojasa“ čini zadržujuće bogatstvo predela, staništa, biljnih i životinjskih vrsta. Stoga, želimo da zajedničkim snagama skrenemo pažnju na vrednosti ove prirodne celine. Ali, pre toga da odgometemo što je to „Zeleni pojас“ (Green Belt). „Gvozdena zavesa“ (Iron Curtain) delila je i ideoški i fizički evropski kontinent na istok i zapad od kraja Drugog svetskog rata, do kraja Hladnog rata, od 1945. do otprilike 1990. godine. Graničnim područjem, bez ljudi, zavladao je priroda. Ova jedinstvena ekološka mreža prostire se od Barentcovog mora na severu, sve do Crnog mora na jugu, u dužini preko 12.500 km. „Evropski zeleni pojас“ obuhvata četiri regiona: Fenoskandinavski, Baltički, Srednjoevropski i Balkanski.

„Balkanski zeleni pojас“ koji predstavlja najjužniji deo „Evropskog zelenog pojasa“ stecište je biodiverzitet i endemizma. Ovaj pojас čine izuzetno heterogeni staništa, netaknuti planinski ekosistemi, šume i stepi, kao i jezera i obalska područja koja pružaju dom mnoštvu ugroženih biljnih i životinjskih vrsta.

U Srbiji 10 zaštićenih područja deo su „Balkanskog zelenog pojasa“ i to: dva nacionalna parka – Đerdap (IBA, IPA, PBA) i Šar-planina (IBA, IPA, PBA), pet specijalnih rezervata prirode – Gornje podunavlje (Ramsarsko područje, IBA, IPA, PBA), Ludaško jezero (Ramsarsko područje, IBA, IPA), Selevenske pustare (IBA, IPA), Pašnjaci velike droplje (IBA, IPA) i Deliblatska peščara (IBA, IPA), dva predela izuzetnih odlika – Subotička peščara (IBA, IPA) i Vršačke planine (IBA, IPA) i jedan park prirode – Stara planina (IBA, IPA, PBA). Sva navedena zaštićena područja uvrštena su u EMERALD mrežu Republike Srbije.

Sada kada je pojašnjeno što je „Zeleni pojас“ i „Balkanski zeleni pojас“, pozivamo sve one koji žive na

ovom prostoru, kao i one koji ih posećuju, da fotografiju najlepše motive i doživljaje. Vredi učestvovati u ovom fotografском takmičenju. Takmičenje ima za cilj promociju prirodnih vrednosti, podizanje svesti o potrebi za njihovom zaštitom. Organizatori su spremili i zanimljive nagrade. Takođe, nagrađene fotografije će biti objavljene na sajtu www.pticesrbije.rs i www.europeangreenbelt.org. Rok za slanje fotografija je 30. jun 2016. godine. Digitalne fotografije treba poslati na adresu: zelenipojaskonkurs@gmail.com. Pobednici će biti proglašeni do kraja jula 2016. godine na sajtu Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije.

Pre slanja fotografije, molimo da obratite pažnju na uslove slanja fotografije.

- Žiri će nagraditi 5 najboljih fotografija. Žiri sačinjavaju tri člana: Saša Preradović, Nikola Miljković, Miloš Popović.
- Digitalno obradene i fotografije koje nisu nastale duž Balkanskog zelenog pojasa u Srbiji neće biti razmatrane.
- Svaki učesnik može poslati najviše 5 fotografija. Fotografije slati u boji u digitalnom obliku e mail-om (slike ne smeju biti odštampane, ne smeju biti crno-bele ili u panorama formatu).
- Naslov fotografije mora sadržati ime fotografa, ime i broj slike (primer: Petar Petrović_Belorepan_1.jpg). Fotografije životinja i biljaka fotografisanih u neprirodnim uslovima (zatvoreni prostor, botanička bašta i slično) moraju biti označene sa „C“ u nazivu fajla i moraju sadržati odgovarajuće informacije.
- Dokument mora sadržati spisak fotografija na srpskom ili engleskom jeziku u PDF formatu ili kao Excel document. Pored imena fotografa, naslova i broja fotografije (1-5), spisak mora sadržati i detaljan opis predmeta fotografije. Opis podrazumeva: datum fotografisanja, vrsta (ako je moguće), lokacija (država, region, stanište, zaštićeno područje i slično), kao i kratka priča o nastanku fotografije.

Radionice za zaštitu velikih sokolova

Slobodan Ivić

Prema poslednjim istraživanjima čini se da je opstanak tri vrste krupnih sokolova koji žive na području Republike Srbije doveden u pitanje. Podaci sa terena su zabrinjavajući i zahtevaju hitnu reakciju. Brojnost krškog, stepskog i sivog sokola je u padu. Krški soko na području naše zemlje nije viđen decenijama, brojnost sivog sokola je prepovoljena, a brojnost stepskog sokola smanjena je za blizu 70% u odnosu na populaciju od pre samo 15 godina. Razlog opadanju brojnosti ponajviše leži u tome što su ove graciozne grabljivice često na meti čoveka, a ponajviše odgajivača golubova, čiji ljubimci povremeno predstavljaju plen sokolova. Ovaj problem je već odavno prepoznat kod stručnjaka koji se bave zaštitom ptica i to je vruća tema, te je usled toga Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije osetilo potrebu i

naposletku realizovalo projekat „Edukacija i dijalog kao ključni instrumenti zaštite velikih sokolova u Srbiji“. Projekat je najvećim delom sufinansiralo Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine. U okviru projekta centralne aktivnosti su bile radionice koje su održane u Jagodini, Vršcu, Beogradu, Čačku i Sremskim Karlovcima.

Cilj radionica je bio uspostavljanje otvorenog dijaloga sa svim zainteresovanim subjektima koji dolaze u kontakt sa sokolovima, kao što su odgajivači golubova, sokolari, lovci i drugi.

Zato su članovi i volonteri DZPPS održali seriju predavanja, ali i otvorenih razgovora sa prisutnim sokolarna, golubarima i lovcima. Na ovim skupovima koji su bili solidno posećeni, prisustvovali su i članovi DZPPS-a koji nisu aktivno uključeni u

ovaj projekat, članovi Lige za ornitološku akciju Srbije, kao i brojni ljubitelji ptica i prirode.

Svi učesnicu su imali mogućnost da se upoznaju sa problemom opstanka sokolova i da svako sa svog aspekta ponudi konkretnе predloge i ideje koje bi se mogle realizovati na terenu, a čija bi primena doprinela opstanku i povećanju brojnosti sokolova.

Zaključak svih učesnika je da se definitivno moraju očuvati naše autohtone gnezdeće populacije sivog i stepskog, i eventualno tražiti način da se omogući povratak krškog soka. Postojeći zakonski propisi i kaznena politika neće sačuvati sokolove, već je neophodno kontinuirano obrazovanje i zajednički rad na iznalaženju rešenja koja će zadovoljiti sve koji na bilo koji način mogu uticati na opstanak sokolova u našoj zemlji.

Švajcarski ornitolozi u istočnoj Srbiji

Dimitrije Radišić

Rad na Drugom evropskom atlasu ptica gnezdarica (EBBA2) i na Atlasu ptica gnezdarica Srbije u 2016. godini krenuo je na početku gnezđenja najranijih gnezdarica, da bi sredinom maja aktivnosti ušle u zenit, zbog čega su informacije o neočekivanim vrstama, velikim gustinama populacija, neobičnim doživljajima i istraženim UTM kvadratima pristizale u koordinatorski tim brzinom koju je teško ispratiti. Upravo u tom periodu, u Srbiju je u ispmoć pristigao i tim švajcarskih ornitologa čiji je cilj unapred pripremljen – ekspedicija u istočnu Srbiju. Inicijativa je potekla od Aleksandre Rnjaković, aktivne učesnice u izradi švajcarskog atlasa gnezdarica, članice i velikog prijatelja DZPPS. Njoj su se pridružili i sjajni ornitolog Jean-Luc Ferrière i Verena Keller, član koordinatorskog tima EBBA2 i rukovodstva Evropskog saveta za census ptica (EBCC). Gosti su u Srbiju stigli 21.5.2016. kada ih je na aerodromu dočekao Dimitrije Radišić. Najpre su obilazeni tereni oko Zaječara, zatim oko Negotina, Kladova, Žagubice i Velike Plane. Poslednjeg dana terena goste je vodio Marko Šćiban. Gosti su posetili i kancelariju DZPPS. Glavni zadatak ekspedicije bio je obilazak ukupno deset zadatih transekata (dva nisu posećena zbog kiše), odabranih u cilju sistematične pokrivenosti teritorije Srbije. Pored transekata obiđeni su i brojni zanimljivi, poznati i manje poznati lokaliteti kao što su Lazarev kanjon, klisura Vratne, Radujevačke šljunkare, ribnjak „Mala Vrbica“ i mnogi drugi. O rezultatima nije lako napraviti kratak izveštaj, jer su podaci još uvek pohranjeni u terenskim formularima, ornitološkim beležnicama i portalima za prikupljanje podataka o biodiverzitetu. Ipak, znamo da je zabeleženo oko 135 vrsta ptica, a ukupan broj prikupljenih pojedinačnih podataka (vrsta-koordinate-datum) kreće se oko nekoliko hiljada. Da dodamo i to da su gosti od svega najviše bili oduševljeni našim još uvek očuvanim i bogatim pastoralnim predelima, koji vrve od vrsta koje su u Švajcar-

skoj i drugim delovima zapadne Evrope davno izumrle ili su prava retkost (npr. vinogradska strnadica *Emberiza hortulana*, sivi *Lanius minor* i rusi svračak *Lanius collurio*, pirogava grmuša *Sylvia nisoria*, čubasta ševa *Galerida cristata*).

Na kraju, gosti iz Švajcarske kažu da je ova ekspedicija od velikog značaja za atlas gnezdarica u Srbiji, a istovremeno je bio i sjajan godišnji odmor. Oni se nadaju novoj poseti i novim terenskim obilascima.

Foto: Marko Šćiban

Foto: Marko Šćiban

Srećan vam Dan vrabaca

Milica Radanović

Međunarodni dan vrabaca, 20. mart, propraćen je aktivnostima kojima smo još jednom pokušali da skrenemo pažnju javnosti na našeg prviog komšiju.

U Novom Sadu smo uz pomoć naših drugara iz Osnovne škole „Prva vojvođanska brigada“ prebrojavali vrapce na Novom naselju, a u dvořište škole postavili dva solitera sa po tri stana za ove male ptice.

Foto: Dragiša Petrović

Hotel za vrapce u Čačku

Brojanje vrabaca sproveli smo i u Beogradu u Pionirskom parku i oko Skupštine Republike Srbije sa malim vrednim eko-musketarima iz Osnovne škole „Drinka Pavlović“. Aktivnosti su nastavljene na Trgu Nikole Pašića, gde su prolaznici upućeni u problematiku opstanka vrabaca u gradovima i mogućnostima za njihovo očuvanje.

Na inicijativu Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, čačansko društvo ljubitelja ptica i prirode „Sove na oprezu“ je sa drugarima iz kraja takođe proslavilo ovaj dan i to otvaranjem nesvakidašnjeg hotela – za vrapce. Hotel poseduje šest prostiranih apartmana sa hranilica-restoranom u prizemlju, koji će, nadamo se, vrapci rado posećivati.

Naposletku, verujemo se da ćemo svi zajedno ubuduće biti bolje komšije našim pernatim priateljima džvdžanima.

Foto: Milan Ružić

Postavljanje solitera za vrapce u Novom Sadu

Eko-radionice za decu u prirodi

Slobodan Ivić

U Beogradu je u okviru „Multikreativnog studija Zoran“ odnedavno pokrenut ciklus eko-radionica u prirodi za decu uzrasta 4–10 godina. Zbog jedinstvenog načina rada, dozvoljeno je i prisustvo roditelja, koji možda po prvi put dopuštaju svojoj deci da se prepuste zagrljaju prirode.

Radionice se održavaju svakog vikenda u trajanju od četiri časa, a povremeno se organizuju i celodnevni izleti, na zelenim površinama, u gradskim šumama, planinama u bližoj i daljoj okolini Beograda. Dakle, učionica je isključivo pod otvorenim nebom. To je za sada jedina „ustanova“ ovog tipa u našoj zemlji. Pored bavljenja, u uskom smislu reči, zaštitom životne sredine, deca prolaze i kroz niz drugih radionica poput sportskih, saznanjnih, umetničkih, izviđačkih... Od mnoštva aktivnosti nabrojaćemo samo nekolicinu: pešačenje, taborovanje, land art, ishrana u prirodi, izrada predmeta od prirodnih i reciklažnih materijala, orijentacija u prirodi...

Saznanja iz botanike i zoologije su naročito inte-

Foto: Zoran Raković

resantna, jer se mališani na licu mesta upoznaju raznolike biljke, drveće, insekte i ptice. Deca učestvuju u pravljenju kućica za šumske ptice, a igra koju najviše vole i u kojoj sva deca aktivno učestvuju je prepoznavanje ptica na osnovu spoljašnjeg izgleda i pesme.

Pokretač i glavni edukator ovih radionica je po vokaciji vaspitač, osnivač jednog ekološkog udruženja, ljubitelj prirode i pokretač ekološke akcije koja istrajava već četiri godine: „Deca daju krila pticama“. Osim prethodno navedenih aktivnosti, Zoran radi i u jednoj beogradskoj predškolskoj ustanovi, a u njoj je uveo „obaveznu“ da deca svaki dan moraju biti napolju (da čitaju u šumi) bez obzira na vremenske uslove i godišnje doba, jer su deca koja borave u prirodi srećnija, zdravija, kreativnija, spretnija, nemaju višak kilograma, imaju bolji vid.

Nadam se da će u narednom periodu biti sve više zainteresovanih za ovakav vid obrazovanja, kao i sve veći broj obrazovnih „ustanova“ u prirodnom ambijentu.

Detlić - Magazin za ljubitelje divljih ptica u Srbiji 19

DZPPS na novoj adresi, ciljevi isti

Sandra Jovanović

Baš kao što ptice znaju da promene lokalitet, tako smo se i mi ovoga puta preselili na drugu adresu. Nismo otputovali na drugi kontinent, već ostajemo u istom gradu. Sada smo u ulici Vladike Čirića na broju 24, u Novom Sadu.

Put do nove adrese, ali i novih prostorija Društva bio je dug. Čitavih 27 godina, od kada postoji Društvo. A sad da malo zavirimo u prošlost. Nije na odmet podsetiti se truda i rada svih onih pre nas.

Među članovima nekadašnjeg Društva ekologa Vojvodine bili su i oni koji su posebno bili zainteresovani za ptice, te su u okviru pomenutog Društva formirali Komisiju za proučavanje i zaštitu ptica. Komisija je okupljala profesionalne ornitologe, kao i amaterе, uglavnom sa teritorije Vojvodine. Kasnije je preimenovana u Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine (DZPPV). Slična društva su formirana i u državama članicama nekadašnje Jugoslavije: u Sloveniji, Hrvatskoj i Makedoniji. Kasnije su se povezale u Savez ornitoloških društava Jugoslavije (SODJ).

Članovi DZPPV su terenske aktivnosti

sprovodili širom zemlje, ali sastanci i prijanje naučnih radova i beležaka za časopis *Ciconia* dešavali su se u prostorijama Prirodnno-matematičkog fakulteta u Novom Sadu, na Departmanu za biologiju i ekologiju. Sa povećanjem broja članova i aktivnosti, udobne prostorije na Departmanu postale su male. Godine 1997. Društvo se seli u prostorije Zavoda za zaštitu prirode Srbije u Novom Sadu (današnji Pokrajinski zavod za zaštitu prirode) u Radničku ulicu 20a. Nastavljene su istraživačke aktivnosti, kao i aktivna zaštita ptica, izdavaštvo i edukacija građana. Porastao je broj ljudi interesovanih za ptice, te su se pridružili „jatu članova“. Predanim radom, DZPPV širi aktivnosti na teritoriju cele Srbije. Postaje važan faktor u zaštiti prirode i biva partner sa krovnom organizacijom u oblasti zaštite ptica i prirode BirdLife International. U skladu s tim, na vanrednoj Skupštini 18.12.2010. večinom glasova prisutnih članova, Društvo menja naziv u Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije (DZPPS).

Društvo je u Pokrajinskom zavodu za zaštitu prirode bilo prijatno raditi, ali kako su zahtevi rasli, ponovo

nam je trebalo proširenje i osamostaljenje. U decembru 2014.godine, nakon 17 godina, dobijamo kancelariju na novoj adresi. Vraćam se na početak teksta, vraćam se u ulicu Vladike Čirića broj 24, u Novom Sadu. Sada su ovde zaposleni koji su stalno na usluzi članovima, ljubiteljima i svima koji nam se obrate.

U kancelariji je trenutno angažovano sedmoro zaposlenika: (1) Milan Ružić – predsednik Društva, koji koordiniše rad na projektu „Adriatic Flyway 3“, (2) Sandra Jovanović – sekretar Društva i asistent na projektu „Adriatic Flyway 3“, (3) Milica Radačević – piše projekte, koordiniše volonterske i promotivne aktivnosti, (4) Ana Vučetić, (5) Miroslav Vračarić i (6) Nikola Matović – rade na prikupljanju i unošenju podataka u internet portal BioRas, (7) Saša Rajkov – radi na prikupljanju i obradi podataka za Atlas ptica gnezdarica. (8) Nikola Stanojević, (9) Tamara Gajinov i (10) Dragan Gmitić – rade na projektu „Civilno društvo zagovara ekološki prihvatljiv društveno-ekonomski razvoj (CO-SEED)“, uglavnom na terenu i iz svojih domova.

- SMEŠTAJ U APARTMANIMA, SOBAMA I AUTO-KAMPU.
- VOŽNJA BRODIĆEM I ČAMCEM.
- ŠETNJA EKO-STAZAMA.
- SPORTSKI RIBOLOV.
- FOTO – SAFARI I POSMATRANJE ŽIVOTINJA.
- IZVANREDNA DOMAĆA KUHINJA U RESTORANU „BIRCUZ KOD DABRA“.
- ETNOGRAFSKO – ISTORIJSKA POSTAVKA.
- FARMA STARIH RASA DOMAĆIH ŽIVOTINJA.
- NAJPOZNATIJI MAGAREĆI SIR NA SVETU I DRUGI SPECIJALITETI.

Specijalni rezervat prirode Zasavica nalazi se na teritoriji južne Vojvodine i severne Mačve, istočno od reke Drine a južno od reke Save, na teritoriji opština Sremska Mitrovica i Bogatić. Ono je prirodno dobro I kategorije od izuzetnog značaja za Republiku Srbiju, IV kategorija po IUCN-u.

U našem rezervatu obitava:

- PREKO 670 VRSTA BILJAKA (PREKO 30 RETKIH I RELIKTNIH VRSTA)
- 20 VRSTA RIBA
- 27 VRSTA VODOZEMACA I GMIZAVACA
- 214 VRSTA PTICA
- 65 VRSTA SISARA

PTICE U DUŠI

Voislav Vasić

Kad pogledate ilustracije neke knjige za decu, velika je verovatnoća da ćete, ako na slici ima malo neba, na njemu naći ptice, čak i kod vrlo svedenih crteža. Ptice su bezmalo obavezne. Pre mnogo godina napravio sam, zajedno s jednom nastavnicom crtanje, malo istraživanje u jednoj osnovnoj školi. Na zadatku da izaberu šta god žele, polovina dece je, kao po obrascu, nacrtala kuću s vratima do kojih vodi bezrazložno vijugav putić, a na nebu Sunce i – ptice. U drugom delu ispitivanja, svakoj grupi (razredu) bila je zadata različita tema za crtanje, odabrana po klama kičmenjaka: riba, vodozemac, gmizavac, ptica, sisar. U grupama kojima su bile zadate riba i ptica, deca su odmah, bez kolebanja i pitanja počinjala da rade, a u ostalim grupama se osećala zbumjenost, nedoumica i deca su postavljala pitanja da bi shvatila šta se zapravo od njih traži. Zašto je deci jasno šta je ptica (ostavimo zasad ribe, ovo je magazin „Detlić“) i zašto je ona tema njihovog bavljenja, dok druge životinje ostaju malo neodređene? Pogledajmo malo naš jezik, kao najstariju i najuporniju riznicu zapamćenih iskustava. U srpskom postoje izvorne stare narodne reči samo za ptice i ribe. Nazivi ostalih klasa su novi, iskovani, prevedeni i posrblijeni stručni termini. Neobrazovan čovek ih ne poznaće. Sisari su prevod latinskog naučnog izraza *Mammalia*. Gmizavac je onaj koji gmiže, to je srpski izraz, ali knjiški primjenjen na klasu kičmenjaka. Pitajte neškolovanog čoveka da nabroji tri gmizavca, reći će zmija, glista i puž. Zgodan je i učeni naziv vodo-zemac, izведен od akademskog grčkog *ἀμφίθος*, dvoživac, onaj koji živi s obe strane, ali je to isto tako veštačko i u narodnom govoru nepoznato ime. Nije drukčije ni u drugim jezicima. I tako je od vajkada. Narod imenuje svaki opšti pojam koji mu je važan. Ptice su takav opšti pojam. Međutim, teže je reći zašto ptice jesu važne, a vodozemci, na primer, nisu. Možda zato što su nam ptice već u duši, i pre nego što nam stignu sa znanjem.

To mi je ponovo palo na pamet kad sam se s ogromnim iznenađenjem... – dobro, možemo odavde da izbacimo pridev ogromno – dakle, sa iznenađenjem sam se suočio sa ogromnim značajem koji su pticama pridavali stanovnici naših krajeva, sudeći po obrednim, zavetnim (votivnim, kažu arheolozi) i drugim predmetima koje istraživači starina iskopavaju u nalazištima iz gvozdenog i bronzanog doba, pa čak i u starijim slojevima. Nije još uvek dovoljno široko poznata činjenica da je pre nekoliko hiljada godina ovde, u zajednicama srednjeg sliva Dunava, pa i centralnih delova Balkanskog poluostrva, dominirao kult ptica. I to ne orlova krstaša, sivilih i drugih boja sokolova, žralova, albatrosa, paunova i fenksa, pa čak ni golubova – nego najviše patake, uz poneku drugu vodenobarsku pticu. Zvuči na prvi pogled pomalo razočaravajuće da o verovanjima naših zagonetnih prethodnika u tajanstvenoj praistoriji, ne znamo skoro ništa drugo do da su obožavali – patke. Na figurama nema lavova, konja, zmajeva, slonova, medveda, vukova... patke, patke i opet patke, u stotinama verzija. Posude u vidu patake, patkolike amajlje, plovkoobrazne zvečke (obredni instrumenti), privesci sa pačjim glavama, užengije s pačjim kljunovima i razne druge drangulije. U nekim nekropolama je u svakom grobu bilo obavezno lonče u obliku patke (s poklopcem, a šta li je dragoceno bilo unutra, za pokoj duši?). Čak ni kola (mala, obredna, sa pravim točkovima) u to vreme ne vuku konji ni volovi, nego plovke, a one su i kocijaši, ali i jahači (patke jašu druge veće patke, nemojte da se smejete), a pačji su i putnici i pratnici.

Privezak iz Batine

Upravo je najdragoceniji predmet arheoloških zbirki beogradskog Narodnog muzeja, kad je otkriven, pobudio najveću pažnju arheologa svojom zagonetnošću. Bio je to čuveni Dupljajski ptičji tricikl od pečene zemlje, u prvi mah smatrani jedinstvenim i dugo (pa ponegde i do danas) pripisivan Apolonovom kultu i njegovom putovanju pomoću labuđe zaprege. Ornitolog početnik će, međutim, odmah prepoznati ne labudove, nego najpatkastije patke. Kult pataka bio je toliko jak da se širio dalje, sa Dunava i njegovih pritoka, gde je možda nastao u kulturama naselja na vodi, pa otuda i zanimanje za vodene ptice. Znamo da se rasprostro duboko u bosanska brda, sve do Glasinaca, gde je slabo i imalo patak (kako onda, tako i sad). Tamošnja bronzana kolica pravio je majstor koji izgleda da nije bio savsi siguran kako patke izgledaju. Napravio je ono što je umeo – neke ptice golubijeg izgleda, kojima je nakalemio široke pljosnate pače kljunove, glavne identifikacione odlike. Nikad nećemo sazнати kako su takva kolica upotrebljavana kao „pokretna instalacija“ i u okviru kakvog šamanskog obreda. Neki veruju da su služila za dozivanje kiše. Jedno je sigurno – bio je to snažan kult ptica, dominantan u duhovnom životu praistorijskih zajednica ljudi. Toliko im je to bilo važno, da su obrednim predmetima i ritualima taj kult brižljivo održavali, prenosili i predavali s generacije na generaciju. Ti su prastari stanovnici naših krajeva bili duboko ubeđeni da kroz ptice mogu da izraze svoje poimanje sveta i sopstvenog mesta i uloge u njemu. Ptice su im bile u duši. I obrnuto – u pticama su možda bile duše njihovih umrlih predaka.

Posuda u obliku patke sa glavom idola iz Vinče

Dupljajska kolica

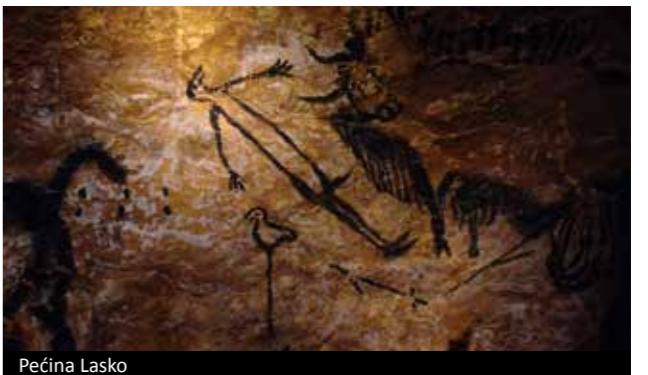
Neočekivanom ptičjom alegorijom počinje jedna od najstarijih junačkih pesama koje je objavio Vuk 1845, ona čuvena pesma o propasti carstva srpskoga, ključni mitiski trenutak opredeljivanja istorijskog puta celog srpskog naroda:

Poletio soko tica siva
Od Svetinje od Jerusalima,
I on nosi ticc lastavicu.
To ne bio soko tica siva,
Veće bio svetitelj Ilija;
On ne nosi tice lastavice,
Veće knjigu od Bogorodice,
Odnese je caru na Kosovo,
Spušta knjigu caru na koleno,
Sama knjiga caru besedila:
Care Lazo, čestito koleno!
Kome ćeš se privoleti carstvu? ...

Ilustracija: Propast carstva srpskoga

Prva ptica – soko, tu se pojavljuje kao metamorfozirani neumrli sveti starozavetni prorok ili tačnije njegova personifikacija, a druga ptica – lastavica, glasnik je direktno s Neba na komе se odlučuje ishod istorijske prekretnice olineene u velikoj Bitci Naroda. Baš kao i u Homerovoj Ilijadi, prvom evropskom epu. I kod Homera su ptice nosioci znakova predskazanja i nebeski pokazivači fatalnih znamenja ratnih ishoda. Zanimljivo je da se ptice pominju već u prvoj rečenici prvog pevanja Ilijade, kao najava krvavog i nemilosrdnog rata koji će izmeniti svet. Tu ptice simbolizuju nesmirenost duša nesahrhanjenih junaka, ili možda predstavljaju relikt nekog ranijeg obreda „nebeske“ sahrane ratnika.

Pećina Lasko

Uostalom, ako odemo još dublje u mrak početaka kulture, naći ćemo u pećini Lasko vertikalnu jedne mirne žive ptice uz opruženo padajuće telo umirućeg paleolitskog lovca ili šamana u transu (sa ptičjom maskom). Možda nikad nećemo sazнати šta ta slika tačno znači, ali ostaje činjenica da se prva predstava ptice pojavila kao izraz tajanstvenog dodira života i smrti i neodoljive ideje o obredu prilikom razdvajanja tela od duše.

BELOGLAVI SUP Bratislava Grubača

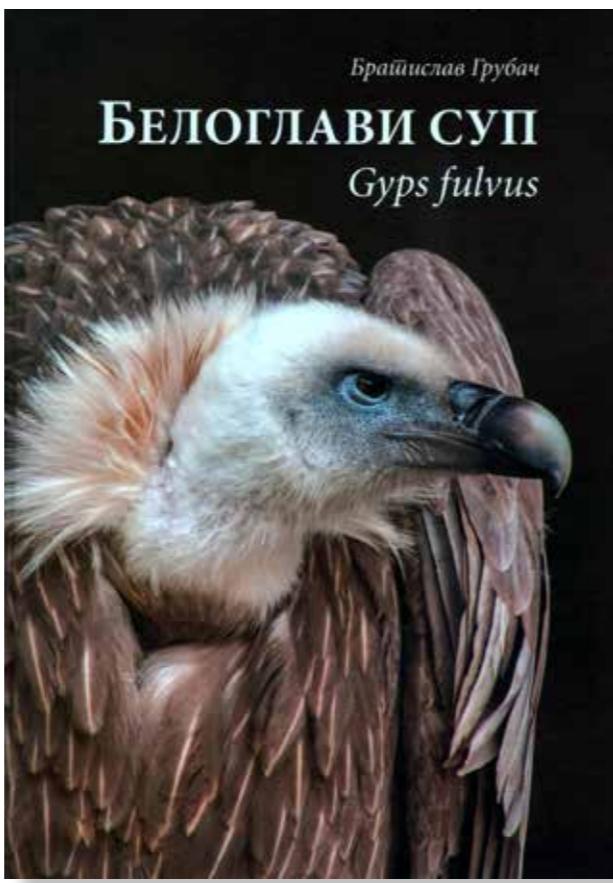
Zavod za zaštitu prirode Srbije, Beograd 2014.

Voislav Vasić

Već na prvi pogled ili na prvi dodir, Grubačev BELOGLAVI SUP ispunio me je veseljem. Kad sam ga prelistao, video sam da je reč o knjizi koja je u vrhu našeg izdavaštva na ptičje i prirodnačke teme. I ne na nekom čuviku, nego na impozantnom strmenom i usamljenom planinskom vrhuncu. Zamisao autora da napravi knjigu za svakoga, a naročito „za svoju dušu“, dala je proizvod koji pada između tradicionalnih žanrova, ostavlajući otvorenim pitanje ciljne grupe. Već tu se oseća da nedostaje urednik koji bi uravnotežio građu knjige. Svejedno, Grubač je ostao dosledan svom principu „loše gađa, al' dobro pogada“ i dao nam divnu knjigu koja je prevelika za priručnik, preopštna za kompendijum, i s nedovoljnim udelom eksplisitno navedenih originalnih podataka za naučnu monografiju, ali može da posluži kao svaki od tih žanrova. Knjižari ovakve knjige pogrešno nazivaju enciklopedijama, a izdavači ih često svrstavaju u monografije.

Grubač je originalna pojava među srpskim ornitolozima, neka vrsta ptičarskog barbarogenija nezaustavljive istrajnosti i neukrotive istraživačke lucidnosti, čovek koji već decenijama „manjački“ (on taj izraz sam za sebe koristil) proučava ptice grabljivice, od Pirinejskog poluostrva na zapadu, do Mongolije na istoku, a najviše u Srbiji i Makedoniji, po čemu je poznat u svetu. Obimno poglavljje „Zahvalnica“ svedoči koliko je široku internacionalnu podršku imao prilikom pisanja ove knjige. Znan je već domaćim ljubiteljima prirodnjačkih knjiga po vrlo zapaženim delima sličnim ovom, o bradanu (1990) i surom orlu (1998). Širinom i dubinom obuhvata, BELOGLAVI SUP Bratislava Grubača daleko nadmašuje sve što je o bilo kojoj vrsti ptice objavljeno u jednoj knjizi kod nas. To potvrđuje i impozantna bibliografija (odeljak „Reference“). U 11 poglavlja nalazi se sve što može da zanima obrazovanog čitaoca o poreklu i srodnicičkim linijama beloglavog supa, građi i spoljašnjem izgledu (i promenama u njemu), načinu života i životnom ciklusu, ponašanju, ishrani i razmnožavanju, a nadasve o zanimljivom i rizicima punom odnosu te ptice sa čovekom. Promene u njihovom odnosu traju kroz milenijume i vekove, sve do današnjih dana kada se ubrzano pojavljuju nove pretnje, ali i pogodnosti za beloglavog supa. Naročito ohrabruju uspesi programa zaštite i očuvanja beloglavog supa u nekolikim zemljama, a naročito u Srbiji, u čemu doprinosi Bratislava Grubača nije mali.

Retke su kod nas publikacije koje su tako dobro ilustrovane. Veliki format (30 cm) omogućuje reprodukovanje vrhunskih fotografija, kojih u knjizi nije mali broj. Zadivljuje i iznenađuje raznovrsnost motiva fotografija, iako je tema jedna jedina vrsta ptice. Najviše je Grubačevih fotografija, ali ima i drugih autora, među kojima se ističu Saša Preradović, Bruno Bertemi i Brano Rudić. Neke slike su mala remek-dela. Nemarnost u pisanju toponima i drugih naziva, uključujući i lična imena citiranih autora, kao i povremene terminološke proizvoljnosti i poneka pogrešno označena slika – mnogo smetaju sitničavom prikazivaču, ali ipak ne umanjuju ukupnu visoku vrednost publikacije. Dakle, BELOGLAVI SUP Bratislava Grubača knjiga je koja se preporučuje svakom čitaocu „Detlić“.

PTICE SRBIJE – KRITIČKI SPISAK VRSTA

Marko Šćiban, Draženko Rajković, Dimitrije Radišić, Voislav Vasić & Uroš Pantović

Pokrajinski zavod za zaštitu prirode i Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, Novi Sad 2015.

Marko Tucakov

Ornitolozi u Srbiji konačno imaju celovit i ažuran spisak ptica registrovanih u svojoj državi. Ovo je prvi i najvažniji zaključak koji čitalac stiče kad završi čitanje ove knjige. Poštenja radi, do sada, načinjeno je nekoliko pokušaja pre ovoga da bi se sačinio kompletan spisak (u nekim slučajevima nazvan katalogom) ptica, a koje su zabeležene na teritoriji koju zauzima moderna Republika Srbija, počevši od Matvejevljevog „Rasprostranjenja i života ptica u Srbiji“ (1950), za kojim je usledio Catalogus Faunae Yugoslaviae (Matvejev i Vasić, 1973, odakle se lista ptica može sastaviti za svaku od bivših republika), do Vasićevog poglavlja o di-

verzitetu ptica tadašnje SR Jugoslavije u monografiji „Biodiverzitet Jugoslavije“ iz 1995. Ipak, u međuvremenu su završene prilično intenzivne terenske ornitološke aktivnosti, predvođene pre svega Društvom za zaštitu i proučavanje ptica Srbije. To je svakako jedan od motiva koji je grupu autora primorao da se konstituiše i da načini veliki napor čiji je rezultat „Kritički spisak“.

Jedna od osnovnih karakteristika ove knjige, prve koju je (sa)izdalo DZPPS, kritički je pristup koji je применjen u analizi prilično velikog seta dostupnih (objavljenih i neobjavljenih) podataka, do Vasićevog poglavlja o di-

dataku DZPPS-a, ali i prikupljenih nakon detaljnih pregleda zbirk ptica u muzejima i privatnim zbirkama u Srbiji i Mađarskoj, za koje je poznato da se u njima nalaze primerici ptica sakupljeni u Srbiji. Najstarije korišćene literaturne reference datiraju iz 17. veka, kada su objavljene prve pouzdane informacije o pticama koje su živele unutar teritorije današnje Srbije. Neki „čuveni“ podaci odbačeni su nakon intenzivne diskusije unutar autorskog tima, uključujući neke vrste koje su se smatrale gnezdaricama, ali čije gnezđenje nije na odgovarajući način dokumentovano. Konačna lista sastoji se od domaćih i naučnih naziva, kategorija prisutstva i gnezđenja i sažetog opisa glavnih elemenata ekologije pojedinih vrsta: istorijskog i savremenog prisustva i rasprostranjenosti u Srbiji, te glavnih staništa koja vrsta koristi, na srpskom i, u vrlo kratkoj formi, na engleskom jeziku.

Poslednji redni broj u spisku pokazuje realne mogućnosti, kapacitete, slabosti i snagu ornitološke scene u Srbiji. On sigurno nije konačan, kako objašnjavaju autori, imajući u vidu da su još dve vrste registrovane prilikom pripreme ove knjige. Ipak, „Spisak“ je sigurno željno iščekivano oruđe. Ukoliko ga zaštitari ptica, donosioci odluka i javnost u Srbiji budu koristili na odgovarajući način, brojni nadolazeći izazovi u zaštiti i istraživanju ptica lako će da budu savladani: predlaganje i određivanje područja posebne zaštite za vrste ptica i migratorne vrste (Special Protected Areas) u okviru mreže Natura2000, izrada Crvene liste ptica Srbije, mapiranje ptica gnezdarica u okviru EBCC-ovog novog Evropskog atlasa gnezdarica, kao i izrada nacionalnog atlasa gnezdarica. Ornitolazi u Srbiji, posebno oni mlađe generacije, dokazali su da mogu da se nose sa ovim izazovima, te da su, uz određena unapređenja, spremni da idu napred. Nadajmo se da će i ubuduće da zadrže kritički stav u svom radu.

Knjiga je dostupna kod izdavača na: sekretar@pticesrbije.rs po ceni od 1.000 din.

PRVIH 57.000 PODATAKA O PTICAMA NA BIORAS PORTALU

Dimitrije Radišić

Za one koji ne znaju – BioRas je interent portal za kartiranje biološke raznolikosti Srbije (<http://bioras.petnica.rs/home.php>) osnovan od strane nekoliko organizacija civilnog društva koje se bave istraživanjem i zaštitom prirode. DZPPS je zaduženo za prikupljanje, potvrđivanje i obradu podataka iz dela baze koji se odnosi na ptice. Na ovom portalu koji mogu da posete svi, između ostalog, možete pronaći i mape rasprostranjenja biljaka i životinja koje nastanjuju našu zemlju. Tačnije rečeno, možete pronaći mape koje prikazuju gde su sve zabeleženi podaci koje su autori uneli u bazu podataka. Dakle, ovaj portal namenjen je objavljivanju – ideja je da preko njega budu prikazani podaci o pticama (kao i svim drugim životinjama, biljkama i gljivama) koje autori žele da prikažu javnosti putem mapa rasprostranjenja.

Podaci su posebno važni onima koji se bave zaštitom prirode, jer su za njih takve baze osnovni instrument za rad. Ruku na srce, iako funkcioniše od 2012, BioRas portal još uvek nije privukao dovoljno ptičara. Jedan od

razloga je to što je na početku njegovog rada način unošenja podataka bio prilično zahtevan. Danas je ceo sistem dosta pojednostavljen, tako da se podaci mogu unositi relativno brzo što je idealno za sređivanje utisaka posle terena. Takođe, za terence koji sakupljuju gomile podataka, dobra vest je da u BioRas-u sada postoji opcija za unos velike količine podataka odjednom. To štedi vreme ukoliko ste spremni da svoje beleške prekucate u *Excel* tabele. Sve u svemu, BioRas spreman je da počnemo intenzivno da ga koristimo.

I tu dolazimo do početka naše priče: ovog proleća broj podataka o pticama unetih u BioRas bazu porastao je na više od 57.000. Preciznije, do 30.05.2016. u bazu je uneto 57.811 nalaza ptica iz ukupno 340 vrsta. Nalazi su dokumentovani sa 1.215 slika. Vrste koje su se najčešće pojavljivale u bazi su crnoglava grmuša (*Sylvia atricapilla*) (1.125 nalaza), mišar (*Buteo buteo*) (1.104 nalaza), kos (*Turdus merula*) (1.006), obična zeba (*Fringilla coelebs*) (973) i velika senica (*Parus major*) (911). Najviše podataka potiče

iz okoline Subotice, Beograda i Novog Sada, ali i iz nekih područja na kojima su sprovedeni istraživački projekti DZPPS-a. Trenutno, baza sadrži i veliki broj do sada objavljenih podataka, uglavnom iz faunističkih studija i beleški objavljenih u časopisu „Ciconia“, zbog čega mape rasprostranjenja vrsta sve više oslikavaju realnost sa terena. Ne računajući moderatore (za sada su to Dimitrije Radišić, Marko Šćiban i Milan Ružić), najviše podataka o pticama u BioRas uneli su Jožef Dožai (2.140 nalaza), Radislav Mirić (2.034), tandem Antun Žuljević/Thomas Oliver Mérő (1.933), Uroš Pantović (1.840), Zoran Karić (1.615), Ivan Medenica (1.478), Andrej Medveđ (1.470), Nenad Spremo (1.445), Draženko Rajković (1.297), Magdalena Grahovac (1.155) i Denis Ćoso (937).

DZPPS planira da svake godine na osnovu statistike iz BioRas baze dodeli simbolične nagrade najvrednijim posmatračima ptica koji su u Bio-Ras uneli nejveći broj podataka.

ORNITOLOŠKI ZAVOD I RUCNER

Vojislav Vasić

卷之三

Zagreb, Ilirska trg 9

9, pa to je adresa koju sam tražio! Rešen da me ništa ne može zbuniti, jedva sam primetio da se klavir više ne čuje i odlučno se uhvatio za mesinganu ručku masivnih trodelnih vrata. U tom trenutku vrata mi se oteše i kroz njih poče da kulja buljuk gracioznih devojčuraka, zajapurenih i zakikotanih, ali ne toliko zanetih da u prolazu ne dobace brz pogled preneraženom mladiću kog su skoro oborile na trotoar.

Bile su to učenice baletske škole (danas Škola za klasični balet) na prvom spratu, dok je Ornitološki zavod bio iznad, u potkrovlu čije četiri badže na visokom terezijanskom krovu nisam s ulice bio ni zapazio. Popeo sam se do kraja stubišta i kročio u tesne i niske polumračne prostorije svog Zavoda iz snova, prenatrpane starim policama koje krckaju i škripuću pod teretom knjiga i časopisa. Već sam pre toga video bednu baraku Biološkog instituta u kojoj je u Beogradu radio veliki Matvejev, a upoznao i zapuštenu ukletu zgradu slavnog beogradskog Prirodњačkog muzeja, pa se nisam suviše iznenadio. Znao sam već da o velikom radu i velikom znanju ne treba da sudim po eksterijeru, a još manje po enterijeru. Primila me je ljubazna gospođa dr Renata Kronajsl (Kroneisl) Rucner s kojom sam se redovno dopisivao, jer je vodila Jugoslovenski centar za prstenovanje ptica, čiji sam dobrovoljni suradnik već

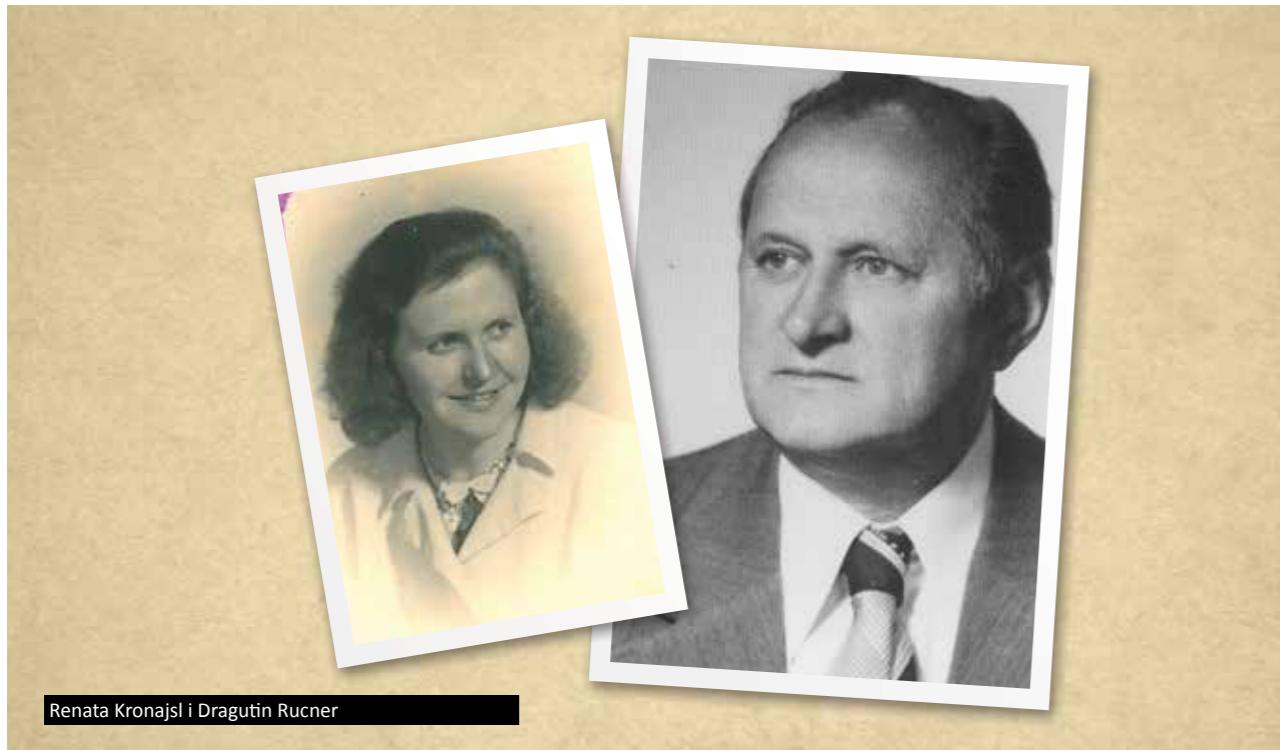
izvesno vreme bio. Iako se do tada nismo videli, prepiska je bila srdaćna i puna uzajamnog zahvaljivanja i ohrabrvanja s njene strane. Njen muž Dragutin Rucner, predstojnik Zavoda, primio me je mnogo kasnije, pred moj odlazak, podjednako prijateljski i živahno, gotovo veselo. Rucner je bio „hrvatski Matvejev“, najveći ornitolog u Hrvatskoj, u ono vreme velikih pojedinaca, pa sam se osetio počašćenim.

Ornitološki zavod vuče poreklo od Hrvatske ornitološke centrale iz 1901. koja je pod upraviteljstvom gimnazijskog (doknije i univerzitetskog) profesora dr Reslera (Rössler), samostalno od Mađarske centrale oformila mrežu motritelja i počela da sakuplja podatke o seobi ptica, koje je objavljivala u Glasniku Hrvatskog naravoslovnog društva (doknije Prirodoslovnog društva). E, tih Glasnika radi, ja sam se, između ostalog, i bio uputio u Zagreb. Od 1910. Hrvatska je centrala pokrenula i prstenovanje ptica, samo sedam godina posle Rositena u Istočnoj Pruskoj (danasa u Kaliningradskoj oblasti koja pripada Rusiji), gde je 1903. počelo organizirano prstenovanje. Centrala je od početka lutala, tražeći svoj institucionalni okvir, od HND-a do samostalne institucije i Hrvatske biološke centrale, da bi se na neko vreme skrasila u okrilju Zavoda za primjenjenu zoologiju Savske banovine Kraljevine Jugoslavije. Takva tradicija nastavila se i u decenijama posle Drugog svetskog rata, što je bilo praćeno sa nekoliko promena imena. Tadašnji rukovodilac Centrale Antun Maštrović, osnovao je 1945. Ornitološki zavod, opet kao samostalnu organizaciju. Međutim, ona je od tada još tri puta menjala ime i nadređenu instituciju, poslednji put 1977. kad, kao Zavod za ornitologiju, postaje radna jedinica Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, odnosno još jednom, kad JAZU postade HAZU. Za mene je, međutim, ta slavna ustanova i dalje Ornitološki zavod. Tako ju je zvao Matvejev od koga sam za nju prvi put čuo, tako je glasio naziv izdavača prvih brojeva *Larusa*, koje sam u Narodnoj biblioteci u Beogradu čitao, spremajući svoj maturski rad. Ti rani brojevi jedinog jugoslovenskog (a i šire) ornitološkog godišnjaka pokrenutog 1947. bili su još jedan od razloga mog ondašnjeg dolaska u Zavod. Rešio sam da ih kupim, morao sam da ih imam.

Renata Kronajsl i Dragutin Rucner na Risnjaku 1965.

Dragutin Rucner (Zagreb, 9. marta 1910 – Zagreb, 8. marta 1996), koga sam tad i samo još jednom docnije video, bio je u svoje vreme na glasu i kao predstojnik Ornitološkog zavoda (1952–1970) i kao autor značajnih radova, naročito o pticama Gorskog kotara, Donje Neretve, Sutjeske (sa S. Obratilom iz Sarajeva). Pod uticajem Iva Horvata, znamenitog balkanskog fitocenologa braunblankeovca, zastupao je krutu ideju da su biljne zajednice ekološki okvir rasporeda ptica. Rucner je u ornitologiji bio samouk. Kao preparator Prirodnjačkog muzeja u Skoplju (1938–1941) o pticama je mogao ponešto naučiti od Stanka Karamana. I to je sve. U Zagreb se vratio 1941. opet za preparatora u

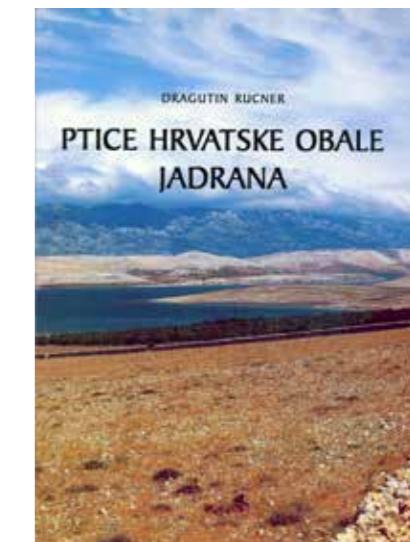

Renata Kronajsl i Dragutin Rucner

Zoološkom muzeju, a 1946. ga je, u istom svojstvu, preuzeo Antun Maštrović da razvija zbirku novoosnovanog Ornitolоškog zavoda. Ta studijska zbirka sylakova Rucnerovom zaslugom je izrasla u najznačajniju bazu za proučavanje ptica Hrvatske. U njoj je bilo i nekih vrlo starih zanimljivih primjera iz okoline Zemuna i srpskog dela Srema (uključujući i Obedsku baru), pa je i to bio jedan od mnogih ciljeva moje prve posete Zavodu.

Kad je osnivač Zavoda Maštrović iznenada umro 1947. otvorilo se pitanje rukovođenja mlađom institucijom. Ulaskom Zavoda u sastav Hrvatskog narodnog zoolоškog muzeja 1952. postalo je sasvim prihvatljivo da iskusni preparator bude upravitelj jedne muzejske organizacione jedinice pod nazivom Ornitološki odjel. Međutim, kad je kao Odjel za ornitologiju, Zavod 1961. prešao u sastav Instituta za biologiju Sveučilišta u Zagrebu, u novoj visokoškolskoj sredini počelo se vremenom postavljati pitanje Rucnerovog formalnog obrazovanja i zvanja. Ništa nisu pomogli Rucnerovi zaista značajni radovi i zasluge za razvoj ornitologije, kao ni preporuke jugoslovenskih i stranih ornitologa. Bilo je i ideja da se Rucneru dodeli zvanje počasnog doktora nauka i tako prevaziđe problem akademskog ranga, ali ni to nije prošlo. Moja prva poseta Zavodu 1963. u tom pogledu i nije bila baš najsrećnije tempirana. Pritisak je rastao i Rucner je, razočaran, na svoj zahtev otisao u mirovinu 1970. Okrenuo se violinu, svetu glazbi i odgajanju svoje muzikalne dece. Kao da je želela da se malo iskupi, Hrvatska mu je posthumno brže-bolje 1996. dodelila nagradu za životno delo „Ivan Filipović“, za znanstveni i stručni rad, a 1998. mu je objavljeno posle-životno delo „Ptice hrvatske obale Jadrana“ koje je, po njegovim terenskim beleškama, majstorski priredio istaknuti hrvatski priro-

doslovac Nikola Tvrtković. U Metkoviću je 22. i 23. svibnja 2015. bio održan stručni skup „Dani Dragutina Rucnera“, kao omaž Rucneru i u spomen na zbirku ptica koju je osnovao u toj varoši.

Ptice hrvatske obale Jadrana, naslovna stranica

Drugog dana te moje prve posete Ornitološkom zavodu, na rastanku, od gospođe Kronajsl Rucner dobio sam ribarske mreže popunice, navodno prilagođene za hvatanje ptica radi prstenovanja (tad još nisam imao *mist-net*). S otežalom torbom od mreža i knjiga, krećući niz Radicev, pokušavao sam da uhvatim korak u ritmu koji je davao baletski korepetitor, čiji se klavir sve slabije čuo.

PROFESSIONALNA OFSET ŠTAMPA

ISO 12647-2 Color management system

www.stamparijaboje.rs

KAKO DA SAMI PROVERITE I PODESITE KOLIMACIJU DOGLEDA?

Tekst i fotografije: Slobodan Panjković

Udanašnje vreme nema posmatranja ptica bez dogleda. Ako ste primetili da se brzo zamarate, bole vas oči ili glava – moguće je da dogled nije dobro kolimiran, odnosno da optičke ose nisu paralelne. Ako je odstupanje veliko, to će se jasno primetiti kao dupla slika. Međutim, ako je odstupanje malo, mozak je u stanju da od duple slike napravi jednu, pa mi to ne primećujemo, ali predstavlja veliki napor za oči.

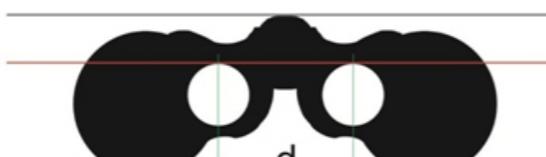
PROVERA KOLIMACIJE

Ovde nema neke velike nauke i svako može vrlo lako da proveri da li je kolimacija dobra. U dogledu postoji sočiva i prizme. Ako posmatramo beskonačno udaljen predmet, izlazni zraci trebalo bi da budu paralelni. Postoje profesionalni uređaji za podešavanje kolimacije, ali ovde će biti reči o sasvim provizornom načinu provere koji je, ipak, dovoljno precizan.

Za beskonačno udaljeni objekat uzećemo Mesec ili Sunce. Nažalost, naš metod je ograničen na vedro nebo, a poteškoća je i jer se Sunce prividno kreće pa se tako kreću i likovi na papiru, zbog čega povremeno treba podešiti položaj nosača. Treba napraviti stabilan nosač dogleda, na primer od drveta. Dobro je ako može da se montira na foto-stalak radi lakšeg usmeravanja. Na udaljenosti od oko 40 cm od okulara treba postaviti beli papir sa nosačem, najbolje na kvadratiće ili milimetarski. Ravan papira treba da bude normalna na osu nosača, odnosno na mehaničku osu dogleda.

Kada dogled usmerimo ka Suncu ili Mesecu i izostavimo likove na papiru, rastojanje likova mora da bude isto kao osno rastojanje okulara, a oba lika moraju biti u ravni sa senkom dogleda.

Dobra kolimacija

Loša kolimacija – greška po visini

Beli krugovi predstavljaju likove Sunca. Osni raspon okulara treba izmeriti tačno, i on treba da bude jednak meri d . Ako to nije slučaj, postoji greška po horizontali.

Na donjoj slici je prikazana greška po visini – likovi nisu u ravni senke, desni je podignut. Tolerancija bi trebalo da bude manja od 2 mm da bi kolimacija bila dovoljno dobra. Ako je odstupanje mnogo veće, to će izazivati zamor pri posmatranju, pa takav dogled treba koliimirati.

PODEŠAVANJE KOLIMACIJE

Ovde će biti reči samo o podešavanju klasičnih dogleda starije konstrukcije sa takozvanim poro prizmama (pronašao Ignazio Porro). Podešavanje modernijih dogleda gde su okular i objektiv u osi je složenije i ovde neće biti opisano.

Najčešće su dve vrste dogleda sa poro prizmama – oni gde se kolimacija podešava pomeranjem prizmi (malim šrafovima), i oni gde se to vrši pomeranjem sočiva objektiva (ekscentričnim prstenovima).

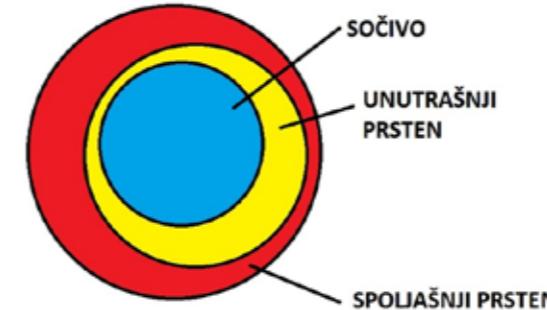
Za podešavanje dogleda sa šrafovima kojima se pomeraju prizme od alata je potreban samo mali šrafciger (ponekad i inbus ključ ili više njih). Šrafovi su obično skriveni ispod oplate od gume ili kože. Ako je oplata gumena, nekada se mora odlepiti da bi se došlo do njih, a ako je od kože (veštačke ili prave) najčešće su rupice zaštićene voskom ili smolom. U svakom slučaju šrafove ponekad nije lako pronaći. Kod nekih dogleda šrafovi su dostupni tek kada se skinu čepovi (nekad u vidu šrafova), pa se kroz te rupe prilazi šrafovima za podešavanje. Negde pored toga postoje i šrafovi za fiksiranje nosača prizme koje prethodno treba otpustiti – postoje razne konstrukcije, ali ovo je uglavnom kod novijih modela.

Na slici je prikazan teško uočljiv šrafčić za pomeranje prizme, delimično prekriven smolom.

Kada se dogled stavi na nosač i usmeri ka Suncu ili Mesecu, trebalo bi prvo proveriti da li zraci izlaze u osi okulara, pa treba podešavati onaj sistem koji nije u osi. Svaki sistem ima po dve prizme i najčešće po dva šrafa za pomeranje. Podešavaju se obe prizme po potrebi. Posle nekoliko pokušaja i proba videćete koji šraf utiče na koju osu, pa se shodno tome može podešiti kolimacija. Za merenje je najbolje koristiti šubler, jer odstupanje od par milimetara već znači poremećaj kolimacije. U nedostatku šublera može se koristiti i običan lenjir sa milimetarskom podelom. Ako se podešavanjem samo jednog sistema ne može postići kolimacija, treba podešiti i drugi sistem.

Podešavanje dogleda sa ekscentričnim prstenovima objektiva je nešto složenije.

Ovo je šematski prikaz principa podešavanja. Unutrašnji prsten je nosač sočiva, a spoljašnji prsten je između prvog prstena i prstenaste matice. Okretanjem ova dva ekscentrična prstena može se menjati položaj centra sočiva, čime se menja i kolimacija dogleda.

Prvo treba skinuti zaštitne rozetne koje su zavrnute. Ovde može da nastupi teškoća – kod starijih dogleda navoj je zaledjen nekom vrstom smole koju ponekad treba zagrejati da bi to moglo da se odvrne. Treba biti veoma oprezan jer ako se pretera sa grejanjem može da se desi da se sočiva razlepe (obično su sastavljena od dva ili više slepljenih sočiva). Ni u kom slučaju ne treba to raditi kleštima, jer su delovi obično od aluminijskog ili plastike i mogu lako da se deformišu. Zato to treba raditi isključivo rukom, a protiv klizanja može se podmetnuti parče kože ili gume.

Posle toga, treba otpustiti prstenastu maticu (treba improvizovati alat od komada čeličnog lima ili u stegu stegnuti dva komada lima na tačnom rastojanju zareza na matici). Ovde treba biti posebno pažljiv, jer se sočiva lako mogu oštetiti. Popuštanjem ove prstenaste matice omogućava se okretanje ekscentričnih prstenova, čime se podešava kolimacija. Postoje dva prstena, unutrašnji i spoljašnji. Prstenovi su često namazani smolom, pa se nekada teško okreću. Smola služi kao zaptivno sredstvo protiv vlage i prašine i ne bi je trebalo uklanjati, odnosno ako se ukloni treba je na kraju podešavanja vratiti. Na svakom od prstenova postoji po jedan zarez pomoću koga se malim šrafcigrom ili sličnim alatom može okreći. Posle nekoliko

pokušaja ustanovićete koji prsten i koliko treba okretnuti da bi se dobio željeni položaj lika na papiru. Sada treba pritegnuti prstenastu maticu, ali pri tome treba paziti da se ekscentrični prstenovi ne pomere, jer će se poremetiti i kolimacija. Ponovo treba proveriti rezultat podešavanja i na kraju vratiti zaštitne rozetne.

Ovim je podešena uslovna kolimacija pri jednom rasponu okulara. Apsolutna kolimacija ostvarena je kada su izlazni zraci paralelni pri svim rasponima okulara, odnosno kada se optičke i mehaničke ose oba sistema poklapaju. Ako dogled koristi samo jedan korisnik dovoljno je da kolimacija bude podešena za njegov raspon očiju.

O IZBORU DOGLEDA

I na kraju nekoliko reči o izboru dogleda – optika jeste veoma važna, jer ona stvara sliku. Međutim, mehanička konstrukcija i izrada dogleda je od isto tako velike važnosti, jer zahvaljujući mehaničkoj čvrstini i robusnosti dogled će dugo zadržati kolimaciju i biće udoban za dugotrajno korišćenje. Zato treba izbegavati lagane instrumente pravljene od plastike kakvi su savremenii jeftini dogledi. Takođe, stariji jeftiniji instrumenti zapadne proizvodnje bili su relativno lošeg kvaliteta, iako su bili metalni (usled velikih tolerancija izrade). Iz mog iskustva stari nemacki dogledi poznatih proizvođača (Zeiss, Leitz itd), kao i njihove sovjetske licence ili kopije (ZOMZ, KOMZ, SOMZ, TENTO, Berkut itd) sasvim su dobri i robustni instrumenti, pri čemu su ruski mnogo jeftiniji, a nisu mnogo lošiji. Današnji moderni instrumenti japanske i kineske izrade u nekom srednjem cenovnom rangu su optički možda bolji, ali su mehanički daleko lošiji i kratkog veka. Jedino najskuplji savremeni dogledi mogu se mehanički meriti sa tim starim nemackim i sovjetskim proizvodima. Naravno, oni su nedostizni (ili besmisleno skupi) za većinu amatera.

SURI ORAO nepodnošljiva lakoća letenja

Tekst i fotografije: Brano Rudić

Neko je rekao da je priroda do-
stigla savršenstvo u ženi i ptici.
Ako postoji savršena ptica
onda je to verovatno suri orao (*Aquila chrysaetos*), suvereni vladar vazdušnih
prostranstava, čest prizor na grbovima
srednjovekovnih vladara, inspiracija
mnogim piscima i pesnicima:

„Orao je ponosna ptica, koja
sleće samo na visoke vrhove; pod so-
bom vidi oblake koji se valjaju u dolinama,
noseći sa sobom lastavice; gleda
kako kiša pada na jele, kako bujice
kotrljaju mermerno kamenje, pastira
kako doziva koze, divokaze kako pre-
skaču preko provalija. Uzalud kiša
pljušti, oluja obara drveće, bujice jure
jecajući, vodopad se puši i stropošta-
va, grom blesne i razbije planinski vrh;
spokojan, on leti iznad svega toga i
maše krilima; jeka planine ga zabavlja,
on klikće od radosti, bori se sa oblaci-
ma koji brzo preleću, i penje se u sve
veće visine svog beskrnjog neba“ (Gi-
stav Flober – „Novembar“).

Moj prvi susret sa surim or-
alom desio se u Crnoj Gori, u rodnom
selu moga oca, podno planine Bjelasice
gde sam kao dete provodio dobar
deo letnjeg raspusta. Kao i sva deca
jurio sam za loptom po livadi sa svo-
jom braćom, ali su mi pažnju često od-
vlačile grabiljivice, kojih je bilo puno na
nebu iznad nas. Kada bi se čulo babino
„uj, uj“, znao sam da se nešto dešava

i da na taj način poziva kokoške da se
sklone sa otvorenog prostora, gde su
lak plen. Uglavnom su u blizini bili mi-
šari (*Buteo buteo*) koji nisu predstav-
ljali opasnost, ali se na brdu iznad kuće
gnezdio i jastreb (*Accipiter gentilis*),
koji je povremeno nosio piliće i pokoju
kokošku. Međutim, glavna pretnja bili
su orlovi koji su se spuštali sa Bjelasice
i nosili živinu, a neretko su napadali i
mladu jagnjad. Sve ostale grabiljivice
su za lokalno stanovništvo bile orlovi,
ali surog orla nazivali su planinski
orao i divili mu se zbog njegove poja-
ve i dostojanstvenog leta. Malo je reći
da sam ja delio njihovo oduševljenje,
kada bi se na nebnu pojavili orlovi pre-
kidao sam fudbal i posmatrao ih, sa-
nijajući o tome da jednom poletim kao
oni. Nekako u to vreme na televiziji se
počela prikazivati kulturna serija o priro-
di „Opstanak“ u kojoj je jedna epizoda
upravo bila posvećena mojoj omiljenoj
ptici. Prepun utisaka posle gledanja,
razmišljao sam o tome na koji način bi
se mogao zaštititi suri orao kod nas, jer
je njegov opstanak bio ugrožen trova-
njem i neposrednim ubijanjem.

Mnogo godina kasnije, kada
sam našao prvo gnezdo surog orla, se-
tio sam se toga i rešio sam da ispratim
gnežđenje i trenutak prvog leta mladunca.
Hteo sam bolje da upoznam
navike i biologiju vrste, a ovaj par or-
lova i njihov mladunac bili su idealni za

to. Ogromno gnezdo bilo je smešteno
na krečnjačkoj litici i pogodno za po-
smatranje sa druge strane reke koja
je stvorila klisuru. Bio sam dovoljno
daleko da im ne smetam, a dovoljno
blizu da pratim njihov intimni život.
U blizini gnezda nije bilo drugih gra-
biljivica, osim kobaca (*Accipiter nisus*)
i vetruski (*Falco tinnunculus*) koje su
se gnezdile na istoj litici gde i orlovi.
Sve ostale grabiljivice i gavranovi (*Cor-
vus corax*) u širokom luku izbegavali su
neposrednu okolinu gnezda, plašeći se
gnea bržih roditelja. Na istoj steni
odgajale su potomstvo gorske laste
(*Hirundo rupestris*) i čavke (*Corvus mo-
nedula*) i tu šarenu družinu mladunac
je često posmatrao, čudeći se njihovoj
spretnosti u vazduhu. Sporo je rastao
i imao sam dosta vremena da pratim
kako se ponaša u gnezdu, čime ga ro-
ditelji hrane i na koji način ga štite od
vreline i hladnoće. Kada je došlo vre-
me da poleti, češće sam ih posećivao,
ali ipak nisam uspeo da zabeležim taj
trenutak. Sledeći put kada sam došao,
gnezdo je bilo prazno i znao sam da je
mladi orao raširio krila. Verujem da taj
prvi let uopšte nije bio kraljevski jer se
završio u obližnjoj šumi iz koje se čuo
narednih desetak dana. Tek početkom
jula video sam ga kako leti, pomalo ne-
siguran, ali i tako moćan, budući vladar
visina i strah i trepet za većinu stvorenja
u dolini u kojoj je odraстао. Usle-

dili su zajednički letovi sa roditeljima i
lovna obuka koja je trajala do oktobra
kada je mladi orao napustio teritoriju
i krenuo u potragu za svojim životnim
prostorom. U međuvremenu, vreme
provedeno sa orlovima ostalo je za-
beleženo na mnogobrojnim fotografi-
jama. Možda najzanimljiviji prizor koji
sam zabeležio je trenutak kada je or-
lić vežbao krila. Bio sam u šumi ispod
gnezda, sakriven iza debele bukve i,
bar tako sam mislio, nevidljiv u debeloj
hladovini stabla. Orao je dolazio do ivice
gnezda, osmatrao i željno očekivao
roditelje sa plenom. U jednom trenutku
začuo sam prodorno kliktanje, podigao
pogled i video ženkulu kako sleće
na gnezdo. Spremio sam foto-aparat,
držao sam prst na okidaču i pritisnuo
ga kada sam video zamah krila. Pregledom
snimka video sam da ženka gleda
pravo u mene i nisam mogao da verujem
da je mogla da me vidi u trenutku
poletanja sa gnezda, a procep u šumi
kroz koji sam posmatrao gnezdo nije

bio širi od dva metra. Da orlovi imaju
izuzetan vid pokazao je i mladunac koji
je, pošto se najeo, opet došao do ivice
gnezda. Pogled mu je sezao u daljinu,
ali ga je naglo spustio prema meni, kao
da kaže: „A, tu si!“ U početku bio je
stidljiv, vraćao se u unutrašnjost gnezda,
ali se vremenom oslobođio i bez
straha me posmatrao. Pošto je otkrio
gde sam, nije bilo više razloga da se
krijem, seo sam ispred bukve, naslo-
nio se na nju i uživao u crno-beloj boji
krila.

Kasnije, obilazeći planine zapadne Srbije, viđao sam dosta orlova,
gleđao mladunce kako lete sa njima,
ali nijedan nije ostavio takav utisak na
mene kao onaj prvi. Verujem da je do
sada sazreo, da je dobio zlatnu boju na
ramenima i glavi zbog koje ga Englezzi
zovu *Golden Eagle*. Obišao sam mnoga
mesta koja imaju u sebi nešto „orlovsко“
kao što su Orlja glava, Orlovica,
Orlova stena, Orlovača, Orlovo gnezdo
i slično. Video sam mnoge ptice

PTIČARENJE U ŠVEDSKOJ kad, šta i gde?

Tekst i fotografije: Katarina Paunović

Ždral *Grus grus*

Švedska je jedna od najvećih i ujedno jedna od najređe naseljenih evropskih zemalja. Karakterišu je duga morska obala, guste šume (u kojima dominiraju bor, smrča i breza) i brojna jezera. Više od 15% ukupne teritorije Švedske je pokriveno vodom, sa oko 30 glavnih reka i oko 90.000 jezera, uključujući i jezero Venern, koje je treće po veličini u Evropi. Kako su Švedani zaljubljenici posmatranja ptica, velika većina jezera ima bar po jednu osmatračnicu.

Sa čak 29 nacionalnih parkova, Švedska je praktično jedan veliki nacionalni park i pravi raj za ljubitelje prirode. Prvi nacionalni park, Sarek, osnovan je 1909. godine, i bio je prvi te vrste u Evropi. Od 2003. godine, zaštićena područja čine 9,1% ukupne površine Švedske, uključujući i 51 Ramsarsko vlažno područje.

Proleće

Krajem marta kada je kod nas proleće već uveliko stiglo, centralni deo Švedske, pokrajina Dalarna, još uvek je pod snežnim pokrivačem. U odnosu na naše podneblje tamo poteče „kasni“ oko mesec dana i tek početkom aprila vide se prvi nagoveštaji toplog vremena. Sneg počinje da se otapa i ptice se vraćaju. Prve divlje guske (*Anser anser*) gacaju po blatinjavim baricama na okolnim njivama, a obični galebovi (*Larus ridibundus*) vraćaju se na jezera. Čak i poneki mišar (*Buteo buteo*) može se videti pored puta. Iako je nama mišar normalna pojava zimi, u Švedskoj on ne prezimljava, pa se tamo čak i on može smatrati vesnikom proleća.

Jedan od najfascinantnijih događaja svakog proleća koji nikako ne treba propustiti je ples ždralova (*Grus grus*) na jezeru Hornborgasjön u jugoistočnoj Švedskoj. Vrhunac brojnosti je negde krajem marta i početkom aprila kada se tamo može posmatrati i do 19.000 ždralova. Ulaz u rezervat, kao i posmatranje sa nekoliko osmatračnica potpuno je besplatno i svake godine hiljadе posetilaca dolazi tamo da uživa u spektaklu. Jedino što se opcionalno plaća je fotografisanje iz specijalnih foto-čeka koje se nalaze usred polja, gde se ždralovi okupljaju i u kojima vam teleobjektiv čak neće ni biti potreban – toliko su blizu.

Posebna atrakcija (kraj aprila/početak maja) je i udvaranje ruševca (*Tetrao tetrix*) koje se može posmatrati iz za to namenski napravljenih čeka. U čeku se mora doći još u toku noći. U to doba godine noći su još uvek prilično hladne, pa je neophodno poneti vreću za spavanje i topli čaj. Negde oko tri časa ujutro već je moguće čuti prve mužjake koji počinju da se oglašavaju. Pošto je tada još uvek mrkli mrak, tek sat vremena kasnije, kada počne da sviče, moguće je i videti kako taj zadivljujući ritual udvaranja izgleda. Nekoliko mužjaka okupi se na čistini oko manjeg jezera, svaki zauzme svoju „busiju“ i počne da se šepuri i da se oglašava iz sveg glasa. Tada, često dolazi do međusobnog koškanja i kraćih tuča. Spektakl traje samo do pola šest ujutru, a onda se predstava završava, mužjaci se razidu. Brzo i misteriozno, kako su se i pojavili, pri prvim jutarnjim sunčevim zracima proplanak ostaje prazan.

U drugoj polovini maja, lokacija koja se naprsto mora posetiti je ostrvo Öland (krajnji jug Švedske) i na njemu rezervat prirode Ottenby, gde se takođe nalazi i prstenovačka stanica. Tokom potečne seobe ovaj lokalitet nezaobilazno je mesto okupljanja švedskih posmatrača ptica, a inače drži rekord Švedske sa posmatranih čak 470 vrsta! Meni najzanimljivije vrste koje bih izdvojila su sprudnici ubojice (*Philomachus pugnax*) u prelepom gnezdećem perju i belolike guske (*Branta leucopsis*).

Kraj maja i početak juna „rezervisani“ su za sove! Dugorepa sova (*Strix uralensis*), mala sova (*Glaucidium passerinum*), gačasta kukumavka (*Aegolius funereus*) i laponska sova (*Strix nebulosa*) u to doba godine gnezde se, pa ih je prilikom prstenovanja mladunaca najlakše videti. Zadržavanje u okolini gnezda svedeno je na minimum. To je moguće samo u pratinji prstenovača, jer se posebno pazi da se sove tom prilikom što manje uzneniravaju. Otprilike u isto vreme se na visokim liticama gnezde i suri orlovi (*Aquila chrysaetos*).

Leto

Za razliku od našeg leta kada je pakleno vruće i tokom kojeg je mrtva sezona za ptičarenje, leta u Švedskoj blaga su i prijatna, sa prosečnim temperaturama od oko 18 °C. Leti dnevno svetlo traje i do 10-11 časova uveče, pa se samim tim produžava i mogućnost da se ptice posmatraju i fotografisu.

Krajem juna jedna od zanimljivosti koja se može videti su riđogrli mor-ski gnjurci (*Gavia stellata*) u gnezdećem perju, sa mladuncima. Obično se gnezde na manjim jezercima u zabačenim krajevima, daleko od civilizacije.

Početkom jula vreme je za prstenovanje mladunaca sivog sokola (*Falco peregrinus*). Bitno je napomenuti da je osamdesetih godina sivi soko u srednjoj Švedskoj bio na granici istrebljenja. Projekat reintrodukcije mladunaca sivog sokola pokrenut je 1994. godine. Oni su odgojeni u zarobljeništvu, a zatim su puštani u prirodu. Zahvaljujući ovome, populacija je počela da se obnavlja, ali sama činjenica da je projekat i dan-danas još uvek aktivan u nekim delovima Švedske, govori da bitka za očuvanje sivog sokola i dalje traje. Nažalost čak ni tamo sokolovi ne mogu svoje gnežđenje da odrade „na miru“, pa u vreme gnežđenja postoje čitave ekipe dobrovoljaca koje danonoćno dežuraju u okolini gnezda. Osim toga, i deo litice gde se ptice gnezde ograđen je trakom sa upozorenjem i svako kršenje zabrane pristupa kažnjivo je po zakonu.

Jesenja seoba ždralova, koja u Švedskoj počinje krajem avgusta, takođe je zanimljiva, mada nije tako intenzivna ni spektakularna kao prolećna. Najbolja lokacija za njeno posmatranje je, naravno, opet jezero Hornborgasjön.

Septembar je vreme za praćenje jesenje seobe grabljivica i pravo mesto za to je Falsterbo. Falsterbo se nalazi na krajnjem jugozapadnom rtu Švedske. Tamo se tradicionalno, svake godine, početkom septembra organizuje sajam posmatranja ptica koji okuplja „ptičare“ kako iz zemlje tako i iz čitavog sveta. U tom periodu u toku jednog dana može se videti i do 1.000 ptica u preletu. Najčešće posmatrane vrste grabljivica su: osičar (*Pernis apivorus*), lastavičar (*Falco subbuteo*), riđa lunja (*Milvus milvus*) i druge, a prisutan je i veliki broj šljukarica i malih ptica pevačica.

Jesen

Moglo bi se reći da je početak jeseni takođe i početak off-sezone za posmatranje ptica u Švedskoj. Krajem septembra, odnosno početkom oktobra, velika većina ptica već je započela svoju seobu na jug. Sredina oktobra ipak donosi zanimljive nove posetioce iz severnih krajeva – svilorepe! Svilorepe, prelepne male ptice, takođe poznate i pod nazivom kugare (*Bombycilla garrulus*), stižu u velikim jatima koja broje od nekoliko stotina, pa čak i preko hiljadu ptica. U Srbiji su retki gosti, ipak, kada su zime jake i hladne dešava se da svrate i kod nas. Takođe se tada viđaju i velika jata drozdova borovnjaka (*Turdus philippinus*).

Kraj oktobra već donosi prve snegove pa iako zima kalendarski počinje tek u decembru, u Švedskoj je već od novembra, i traje sve do kraja marta. Tada je sve pokriveno snegom i ledom.

Zima

Zime u Švedskoj su duge i hladne sa temperaturama i ispod -20°C, pa ipak, subjektivan osećaj je da i nije baš toliko hladno. Verovatno zato što uglavnom nema vetra pa su onda i niske temperature podnošljive. Tokom zime u srednjoj Švedskoj uglavnom se mogu videti razne ptice koje dolaze na hraništice: senice, zebe, detlići i svrake, ali posebnu senzaciju svakako predstavljaju orlovi!

Već više od 20 godina u Švedskoj se sprovodi projekat zimskog hranjenja orlova na za to posebno uređenim „restoranima“. Osim što se pticama pomaže da lakše prežive zimski period kada je hrana veoma oskudna, ovaj projekat je takođe omogućio ljudima da prate brojnost orlova, a samim tim i promene koje se svake godine dešavaju u prirodi. Na hraništima je najbrojniji suri orao, a prisutan je i orao belorepan (*Haliaeetus albicilla*).

U čeke na hraništu dolazi se u ranim jutarnjim satima, negde oko pet, pre svitanja kako orlovi ne bi videli čoveka u blizini. Unutra se ostaje čitav dan, sve do sumraka i tek kada se sve ptice razidu sa hraništa, onda se može izaći. Mogućnost da se tako velike i fascinantne ptice posmatraju i fotografiju sa samo 30-ak metara razdaljine, svakako budi adrenalin i uzbudljivo je čak i kada morate čekati satima da se nešto zanimljivo desi.

Sve u svemu, Švedska priroda krije brojne bisere koje vredi videti, a ako vam se ikad ukaže prilika da posetite ovu lepu zemlju, nadam se da će moj članak bar malo pomoći da ih lakše pronađete. U tom slučaju, vratite se sa puta, kao i ja, puni lepih utisaka i sa mnoštvom zanimljivih fotografija.

Sprudnik ubojica *Philomachus pugnax*

Suri orao *Aquila chrysaetos*

Laponska sova *Strix nebulosa*

Kugara *Bombycilla garrulus*

Belolika guska *Branta leucopsis*

Ruševac *Tetrao tetrix*

Kako stradaju naše ptice?

Sandra Jovanović

Pozivi, poruke, ne baš svakodnevno ali veoma često, i to ne lepe vesti. Kod Temerina nađene uginule četiri eje močvarice (*Circus aeruginosus*), jedan belorepan (*Haliaeetus albicilla*), jedan mišar (*Buteo buteo*), dva gavrana (*Corvus corax*) i lisica (*Vulpes vulpes*), kod Kanjiže nađeno šest mišara, kod Novog Kneževca pet ždralova (*Grus grus*)... I tako iz dana u dan, spisak postaje sve duži. Od januara do aprila ove godine, pronađeno je preko 100 mrtvih jedinki različitih strogo zaštićenih ptica. Jasno je da ptice nisu jedine koje stradaju. Međutim, ovo su samo nađene i prijavljene jedinke. Brojka je sigurno daleko veća, jer se mnoge ptice ili ne prijave ili se ne nađu. Lako je uočiti orla belorepana, veličine tela do 90 cm i sa rasponom krila preko 2 m, što nije slučaj sa pticama manjih dimenzija.

Najčešći uzrok stradanja je trovanje. Bilo namerno ili ne. Ako neadekvatnu upotrebu rodenticida ili tretiranju seme pesticidima okarakterišemo kao nenamerno trovanje, postavlja se pitanje šta je onda namerno trovanje? Namerno trovanje je upotreba mamaca koji su zatrovani jakim otrovima. Kao mamci koriste se delovi ili celi leševi

Foto: Jožef Gergelj

Foto: Boštjan Debešek

Foto: Radislav Murić

Foto: Siniša Gojkov

uglavnom domaćih životinja. Zatrovani leševi time postaju poslednji obrok. Među najopasnijim otrovima koji se koriste je Furadan, čiji su promet i upotreba u Srbiji zabranjeni u junu 2014. Međutim, ovaj pesticid i dalje se može naći na crnom tržištu. Furadanom se tretira seme koje se kasnije koristi u setvi, te na taj način dospeva i do nas. Ono što se dešava pticama i drugim organizmima gotovo istog trena, do nas ljudi stiće će malo kasnije.

Stoga apelujemo na one koji koriste otrove da to rade na propisane načine i u propisanim količinama i da samu upotrebu pesticida svedu na minimum. Apelujemo i na sve nadležne institucije kojima su prijavljeni slučajevi trovanja strogo zaštićenih vrsta da postupaju po zakonu i odgovorne kazne na načine predviđene zakonom. Molimo građane da, ukoliko nađu u uginulu pticu ili seme koje je crvenkaste boje, isto prijave nadležnim inspekциjama iz oblasti zaštite životne sredine, veterinarstva, zaštite bilja, šumarstva i lovstva, kao i zavodima za zaštitu prirode, ili našem Društvu.

Mi smo digli glas protiv, Vi nam se pridružite!

PrOLEĆEMO

Tekst: Milan Ružić

Likovni konkurs na temu „Ptice koje volim“ za decu iz osnovnih škola organizovalo je udruženje „Inicijativa za ruralni razvoj – Centar“ iz Jaše Tomicića, u saradnji sa našim Društvom. Konkurs je trajao do 30. juna, a radovi su birani prema starosnim kategorijama. Format papira i tehnike bile su slobodan izbor učesnika. Konkurs je specifičan po tome što je virtualni, odnosno dostupan je samo na Fejsbuku, tako da su radove mogli da pošalju svi zainteresovani bez obzira na grad, selo ili državu u kojoj žive.

DZPPS je obezbedilo zanimljive nagrade u vidu publikacija o pticama kroz projekat „Protecting Biodiversity in the Balkans – Strengthening Cooperation along the Balkan Green Belt“ koga finansiraju EuroNatur Foundation, IUCN – ECARO i Deutsche Bundesstiftung Umwelt.

Spasavanje čuka Rajana

Tekst i fotografije: Marija Devetaković

Poznato je da se čukovi gnezde u dupljama drveća. No, nama je ovo leto obeležio jedan čuk koji je na neki volšeban način završio usred naše kuće u Velikoj Plani.

Početkom juna iz ventilacione cevi u kupatilu nekoliko dana čula se prigušena buka. Bila sam uverena da je unutra neka ptica. Na kraju sam uspela da ubedim supruga da razbije pločice u kupatilu kako bismo oslobođili jadnu pticu. Uveče 3. juna iscrpljenog i preplašenog čuka izvadila sam iz duboke rupe. Članovi moje porodice, a posebno najmlađi, oduševljeno su prihvatali sovicu. Posle kraćeg oporavka, ptica je vraćena u prirodu.

Narednih dana u susednom dvorištu mogli smo da posmatramo par čukova dok love ili osmatraju plen u večernjim časovima.

GNEZDO GRIVNAŠA NA TERASI U NOVOM SADU

Tekst i fotografije:
Nemanja Ristić

Golub grivnaš (*Columba palumbus*) je poslednjih decenija izašao iz šumovitih staništa i osvojio ljudska naselja. Ovaj krupni golub svoja gnezda uglavnom gradi na raznom drveću, no, prilagođavajući se na urbanu sredinu, jedan par grivnaša iz Novog Sada otiašao je i korak dalje, napravivši gnezdo na terasi zgrade, na trećem spratu. Krajem maja 2015. primećen je par grivnaša koji je donosio grane na vrh sprave za dizanje tegova, koja se nalazila na terasi stambenog bloka na Limanu 3 u Novom Sadu. Kao i većina drugih golubova, ni grivnasi nisu poznati kao vrhunski graditelji gnezda, tako da je veliki broj ovih grana nesrećno završio na pločicama terase. Narednog dana je, uz malu pomoć ljudske ruke i korpice, gnezdo stabilizovano, te je bilo upitno hoće li golubovi prihvati pomoć i ostvariti svoju zamisao. Oni su to i učinili i narednih nekoliko dana proveli su u dodavanju još sitnijih i finijih grančica breze i vrbe i dopunjavanju čitavog gnezda. U par navrata u tim trenucima gnezdo je posetio i mladunac tog para grivnaša iz prethodnog legla, ali ubrzo ga više nije bilo. Nedugo zatim ženka je snela prvo

jaje (05. jun), a sledećeg dana i drugo. Mladunci su prvi put viđeni 23. juna, a gnezdo su napustili 11. jula. Nastavili su da posećuju drveće u blizini gnezda sa svojim roditeljima do 24. jula kada je usledio poslednji susret sa njima.

Od zanimljivih zapažanja primičeno je da se prva smena mužjaka i ženke na gnezdu dešava najčešće u ranim jutarnjim časovima (između 5 i 6 ujutru), a druga koja je vrlo promenljiva u popodnevnim časovima. Takođe, mužjak je na svaka 2-3 dana „pevao“ na gnezdu u kratkim intervalima, ali ne karakterističnim glasnim, teritorijalnim zovom, već vrlo tiho.

Praćenje ovog para grivnaša učinilo me je vrlo srećnim i ponosnim zbog ukazanog poverenja, jer su mi dopustili da ispratim ceo ciklus gnezđenja i pružili mogućnost da se uverim koliko su brižljivi i hrabri roditelji. Zauzvrat su dobili utočište od grabiljivica, kiše, veta i prejakog letnjeg sunca. Ostaje nada da će se ovaj trend gnezđenja grivnaša na zgradama nastaviti, te da će ih ljudi dočekati prijateljski, sa dozom ljubavi i poštovanja.

DANI TARAŠKIH RODA

Milica Radanović

Naše „Evropsko selo roda“ po treći put bilo je domaćin manifestacije „Dani taraških roda“. Belim rodama u čast, 11. juna u Tarašu održana je centralna proslava.

Sigurno ste već čuli za Taraš. To je malo selo u opštini Zrenjanin, ali veliki i udoban dom za naše omiljene ptice selice, bele rode (*Ciconia ciconia*). A da li ste znali da je ovo naselje sa najvećim brojem gnezda belih roda u Srbiji? Ima ih čak 46! Meštani ovog „Evropskog sela roda“ veoma cene svoje pernate komšije i njima u čast organizuju posebnu svetkovinu od 2014. Ove godine, naše Društvo imalo je čast da bude saorganizator ovog događaja. Manifestaciju je obeležilo i prstenovanje mlađunaca belih roda na gnezdima, a po prvi put su korišćeni plastični prstenovi u boji. Ulica sa najvećim brojem gnezda roda dobila je svoju trojezičnu tablu, a svako gnezdo je obeleženo tablama sa rednim brojem.

Domaćini i gosti uživali su u likovnoj koloniji, etnovašaru, pesničkoj štafeti, nastupima KUD-ova i muzičkih grupa u večernjem programu. Za najmlađe goste priređene su lutkarska predstava i radionica.

Brend „Roda“, koji posebnu pažnju posvećuje porodici, deci i rodoma kao simbolu porodice, prepoznao je značaj ovog kulturno-turističkog događaja i postao je generalni pokrovitelj.

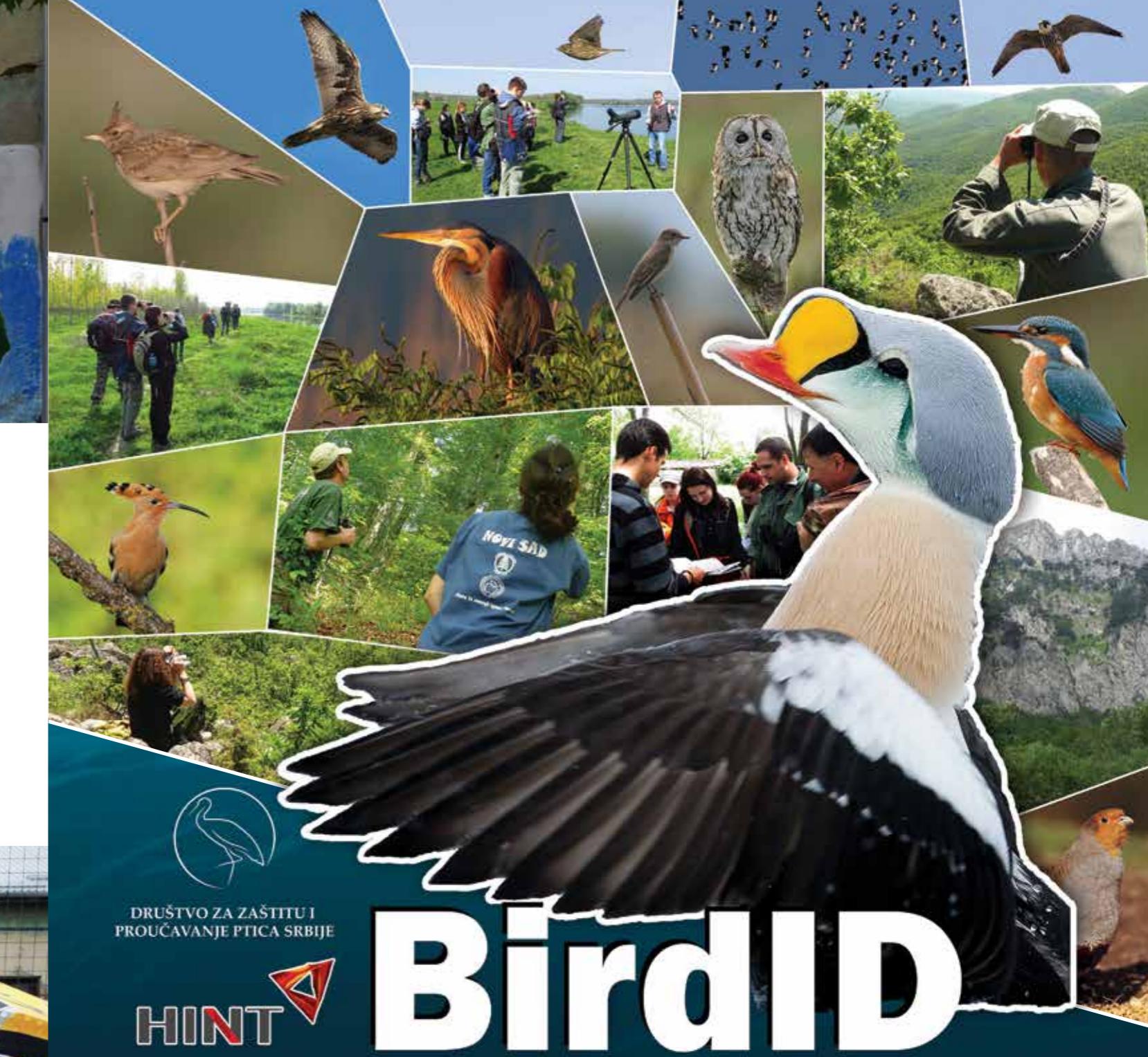
Foto: Milica Radanović

Prstenovanje mlađunaca belih roda

Foto: Dragiša Nadalčić

Nastup lokalnog kulturno-umetničkog društva

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

BirdID

HiNT je skraćenja od "Høgskolen i Nord-Trøndelag", što znači koledž univerzitet Nord-Trøndelag. "Bird Identification" (skraćeno "BirdID") je projekat koji vodi HiNT, a započete je 2007. u saradnji sa više ornitoloških organizacija iz Evrope. On predstavlja internet stranicu namenjenu svima koji žele da nauče više o pticama i imaju formalni dokaz o svojim umećima u raspoznavanju ptica. Na sajtu možete samostalno da učite o pticama kroz kviz za training, možete da izaberete da radite formalni test o pticama svoje države ili čitavog Zapadnog Palearktika, kao i da dobijete validni sertifikat na nivou višeg obrazovanja. Takođe, u zemljama koje su započele HiNT obuku i na terenu, polaznici imaju mogućnost da po ubzanom kursu uče raspoznavane ptice i u prirodi. Cilj projekta je da se preko obuke na terenu i vežbanja preko websajta za što kraće vreme obuče novi ljudi koji bi potom mogli da se uključe u razne projekte monitoringa ptica. Krajem tereske obuke, polaznici polazu formalne testove za slike i glasove ptica.

DZPPS je "BirdID Serbia" pokrenulo 2014. godine, a do sada je na programu učestvovalo preko 70 polaznika. Grupe gde je obuka do sada bila organizovana bile su u Novom Sadu, Beogradu i Čačku. Obuka počinje u aprilu, a završava se početkom jula. U tom periodu polaznici imaju priliku da u prirodi vide i nauče da raspoznaju oko 200 vrsta ptica. Pridružite nam se.

Više informacija možete videti na: www.birdid.no

Foto: Dragiša Nadalčić

Mali sokolovi u Srbiji

ilustracije: Szabolcs Kókay
www.kokay.hu

Siva vetruska *Falco vespertinus*
Veličina: 28-34 cm
Stanište u Srbiji: stepska, šumostepska i slatinska staništa, a prihvata i poljoprivredna područja sa očuvanim pašnjacima ili stepskim fragmentima
Brojnost u Srbiji: 262-335 parova
Trend populacije: fluktuirala

♀

Lastavičar *Falco subbuteo*
Veličina: 29-35 cm
Stanište u Srbiji: različita staništa sa otvorenim terenima (plavna područja velikih reka, obodi šuma različitog tipa, stepa, poljoprivredna područja i dr.) od ravnica do planinskih područja
Brojnost u Srbiji: 640-840 parova
Trend populacije: blago raste

♂

♀

Belonokta vetruska *Falco naumanni*

Veličina: 27-33 cm
Stanište u Srbiji: suvi otvoreni i mozaični predeli u mediteranskim, stepskim i polupustinjskim područjima, na krajnjem jugu države
Brojnost u Srbiji: 1-4 para
Trend populacije: fluktuirala

♂

Vetruška *Falco tinnunculus*

Veličina: 31-37 cm
Stanište u Srbiji: različiti otvoreni i mozaični ekosistemi (stepe, livade, pašnjaci, poljoprivredna područja i slično) na različitim nadmorskim visinama, kao i ljudska naselja
Brojnost u Srbiji: 4.300-5.500 parova
Trend populacije: blago raste

Izvor podataka:

Puzović S, Radišić D, Ružić M, Rajković D, Radaković M, Pantović U, Janković M, Stojnić N, Šćiban M, Tucakov M, Gergelj J, Sekulić G, Agošton A. i Raković M. (2016): Ptice Srbije – procene veličina i trendova populacija 2008-2013. Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, Prirodno-matematički fakultet, Departman za biologiju i ekologiju, Univerzitet u Novom Sadu.

BioRas portal. <http://bioras.petnica.rs/home.php>